

Grammatica  
of  
Nederduitsche Spraakkunst  
uitgegeven door de  
Maatschappij  
tot nut van 't algemeen.

Tweede druk.

GRAMMATICA.

OF

NEDERDUITSCHES SPRAAKKUNST,

和 蘭 文 典

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ:

文 社 合 著

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

闕 益 消 受

TWEEDE DRUK.

第 二 版



849.35  
04-1

No. 45-1

GRAMMATICA.

OF

NEDERDUITSCHES SPRAAKKUNST,

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ:

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

TWEEDE DRUK.



富士川文庫

3595

T. LETDEN. DEVENTER en GRONINGEN, by  
D. DU MORTIER EN ZOON,  
J. H. DE LANGE EN  
J. OOMKENS.  
MDCCLXXII.



## VOORBERIGT.

» De maatschappij: tot nüt van't algemeen, onder hare overige werkzaamheden, als eene der voornaamste tellende de zorg voor eene juiste en regelmatige kennis onzer zoo schoone moedertaal, gaf, te dien einde, eerst eene Ridimenta en vervolgens eene Syntaxis uit; ten einde nu alles, wat tot het schoolonderwijs, in dit opzigt, gestorderd wordt, volledig te maken, voegt zij hierbij eene Grammatica of Nederduitsche spraakkunst?"

» Hartzelijk hoop de Maatschappij, door het een en ander, het voorgestelde doel te helpen bereiken, en alzoo de liefde voor de vaderlandse taal, zoo naauw met de liefde voor het vaderland zelve verbonden, meer en meer te ontvoren ken?"

Tot dus verre het voorberigt, geplaatst geweest voor de eerste uitgave: bij deze tweede heeft de Maatschappij niets te roegen dan, dat deze gelegenheid, ter naauwkeurige kennisgeving is waargenomen.

op last der Maatschappij:

Aen<sup>de</sup> Raveste  
Secretaris.

Amsterdam  
den 1<sup>sten</sup> van Lentemaand  
1822.

## NEDERDUITSCH SPRAAKKUNST.

### INLEIDING.

§ 1. Niets is er, dat den mensch meer van de dieren onderscheidt en hooger boven dezelve reeft, dan het vermogen om zijne denkbeelden en gemaarwordingen, door duidelijke en bepaalde klanken, aan anderen mede te deelen. Dit heerlijk vermogen, dat aan alle menschen gemeen is, draagt den naam van spraak; welk woord in zooverre in beteekenis van taal verschilt, als door dit laatste meer bepaaldelyk het bijzondere zamentel van klanken en woorden verstaan wordt, waar van een volk zich, in onderscheiding van andere, tot uitdrukking van zijne gedachten bedient.

§ 2. De voortreffelykheid van het spraakvermogen maakt het onderzoek van alles, wat tot spraak of taal betrekking heeft, voor den redelyken mensch hoogst belangrijk. In het bijzonder is het van de laatste noodzaakelykheid te weten, uit welke beginselen eene taal zij zamengesteld, en wat men in acht moete nemen, om dezelve wel te spreken en te schrijven. De wetenschap, welke dit leert, wordt bij ons spraakkunst geheeten; eene benaming, die geenszins ongepast is, naardien het meeste, dat daartoe behoort, voor alle talen gemeen is. De algemeenheid der benaming wordt voortd nader genykt door byvoeging van den naam der taal, voor welke een spraakkunstig opstel bijzonder is ingerigt, en in dien zin spreekt men van eene Nederduitsche

tsche, Franfche, Engelfche fpraakkuñst enz.

§ 3. Het tegenwoordig opftel heeft bijzonder de Neder, Dútsche taal ten voorwerp, als waaromtrent het voor elk Nederlander bonoval van het hoogfte belang is, datgene te weten, hetwelk mij boren zeiden, dat in de fpraakkuñst ge, leerd wordt. Ten einde aan het oogmerk van een dergelyk opftel, zoo veel mogelijk, geheel te voldoen, zullen wij het ons, zo in drie hoofdftukken verdeelen. Het eerste zal over de letters, of de enkele klankteekenen, naarran men zich in het Nederduitsch bedient, mitsgaders over derzelver zamenvoeging tot lettergrepen en woorden handelen; in het tweede zullen wij de onderscheidene deelen of soort, ten van woorden, uit welke onze Moedertaal is zamen, geveld, en hetgene tot de volledige kennis en het regte gebruik van dezelve behoort, voordragen; het derde eindelyk zal eene ontvoering behelzen van de voornaam, ste regelen voor de spelling, of het wel fchryven der Nederduitsche taal. De laatste worden veelal voor, aan geplaatst; doch, daar de meeste derzelve niet, dan na eene voorloopige kennis der onderscheidene taal, deelen, verstaanbaar zijn, achten wij het noegkamer derzelve op de verhandeling van deze te doen volgen.

## I. HOOFDSTUK.

Over de letters en derzelver  
zamenvoeging tot letter,  
grepen en woorden.

### A. Getal der letters.

§ 4. Het getal van letteren of klankteekenen, die mij tot het fchryven van echt Nederduitsche woorden noo, dig hebben, bedraagt niet meer dan twee en twintig, te weten: a, b, d, e, f, g, ch, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, w, (ij), z. Buiten deze bedienen wij ons, doch alleen in woorden van vreemde herkomst, nog van twee andere letteren, namelijk c, q, x en ij, als in cicero, oog, aan, quixotus, kerkes, egipte, enz.

§ 5. De borenstaande opgave verschilt eenigzins van de gewone, naardij de c onder de Nederduitsche letters geveld, en de ch niet als een enkelvoudig klankteeken opgegeven wordt. Doch de c behoort, gelijk wij reeds aan, merken, op zich zelve niet tot het Nederduitsche abé, en de ch, hoekcer aan het oog eene vereeniging van twee letteren aanbiedende, drúkt echter inderdaad slechts een' enkelen klank uit; weshalve wij geene zwaargheid gemaakt hebben, dit dubbelvoemig klankteeken onder het getal der letteren, als aanduidingen van enkelvoudig,



zige klanken, op te nemen.

B. Soorten der letters.

§ 6. De letters zijn verdeeld in twee hoofdsorten. De eerste hoofdsort bevat die letters, welke op zich zelve, zonder behulp van eenige andere, een volkomen geluid geven; de tweede die, welke niet, dan door medewerking van eenige der eerste, eenen volten klank vormen. De eerste worden klinkers, de laatste medeklinkers genoemd.

C. Over de klinkers.

§ 7. De klinkers zijn, naar de thans aangenomene uitspraak, zes in getal, te weten, a, e, i, o, u en ij. Volgens de ware en oorspronkelijke nootans, hebben wij er slechts vijf, als moetende de laatste, welke thans algemeen eenen klank heeft, nabij komende aan dien van ei, eigenlijk als eene dubbele i worden uitgesproken. Dan, daar deze echte uitspraak, in de algemeene spreek- en schrijftaal, door de andere geheel verdrongen is, wordt de ij, om die reden alleen, als een zette klinker opgegeven. Voor de ij schrijft men ook wel y; doch dit klankteeken behoort alleen in uithoemseke woorden gebruikt te worden, maar het bij de uitspraak den klank van i heeft, als cyrus, euergaluis, egypte enz.

§ 8. De vijf eerstgenoemde klinkers hebben, met uitzondering van de i, welke, naar de tegenwoordige uitspraak, in echt Nederduitsche woorden altijd kort is (\*), in sommige woorden een kort en in andere een lang geluid. Dus is de a kort in dag, zak,

lang in dagen, zaak; de e kort in aarde, bel, berijf, lang in beek, been, leven; de o kort in bot, mol, molk, kolk, lang in boom, door, koken; de u kort in dien, miunt, lang in viiv, viiv.

§ 9. Behalve het aangenemene, valt ten aanzien der e en o nog een ander verschil van klank op te merken. Beide dese klinkers namelijk hebben, zoo, wel kort als lang zijnde ook een zacht, en scherp geluid. Dus is de e zacht-kort in aarde, gekint, teef, fel, scherp-kort in fel, gezel, snel. Dezelfde letter is zacht-lang in beek, week (tijd van zeven dagen) en in de eerste lettergreep van geven, leven, scherp-lang in been, week (zacht) en in de eerste lettergreep van keeren, leeren. Desgelijks is de o zacht-kort in bol, rol, molk, scherp-kort in kok, mol, volk; en zacht-lang in door, molen, scherp-lang in boom, loopen.

§ 10. Ten aanzien van het onderscheid der zacht- en scherp-korte e en o is geene bedenking, daar hetzelfde

(\*) Sedert men de dubbele i of ij der oudens, nagenoeg als den tweeklank ei, heeft begonnen uit te spreken, heeft men de lange i alleen in eenige woorden van vreemde herkomst, als origines, zacharia, justitie enz. Misschien zal iemand hiertegen inbrengen, dat de ie tegenwoordig onder ons vrij algemeen, als eene verlengde i, klinkt, en, in vele gevallen althans, als zoodanig beschouwd moet worden. Zonder dit laatste geheel te ontkennen, zien wij echter geene reden, om niet, in overeenkomst met het algemeene gevoelen, de ie onder de tweeklanken te rangschikken.



zich, bij de uitspraak, aan een' iegeljk kenbaar maakt. Doch het onderscheid der zacht- en scherp-lange e en o is, in de uitspraak der meeste Nederlanders, geheel verloren gegaan; weshalve sommigen het mekenlijk bestaan daarvan in de algemeene of lands-taal, in onderscheiding van de stedelijke of gewestelijke, in twijfel trekken. Kündige taalbeoefenaars echter hebben dit bestaan, door vergelijking van de oude voornaagschap, te talen, door bybrenging van het gezag van vele vroege en latere Schryvers, door beroeping op de uitspraak der Leeuwen, der benoemen van den Maas, kanv en van vele andere streken van ons Vaderland, door aanvoering eindelijk van vele gebruikelijke klanken, verwisselingen, waarin zich, ten aanzien der zacht- en scherp-lange e en o een standvastig onderscheid voordoet, zoo onwederlegbaar bevestigd, dat men daar, omtrent geen redelyken twyfel vreden kan. Welken invloed het opgemerkte onderscheid tusschen de zacht- en scherp-lange e en o op de spelling behoort te hebben, zullen wy in het vervolg nader aan nyzen.

§. 11. Eindelijk moet omtrent den klinker i nog worden aangemerkt, dat dezelve, aan het begin van een woord voor een' anderen klinker komende, door de schielijkheid der uitspraak, een geluid verkrijgt, waar, door hij eenigzins naar een' medeklinker zneemt. Ook wordt hij, gelijk bekend is, in dat geval met een' langen staart geschreven.

#### D. Over de medeklinker.

§. 12. Wy hebben te voren reeds met een woord

gezegd, dat de c, q en x niet te pas komen, dan in woorden van vreemde herkomst. In oorspronkelijk Nederduitsche woorden, verangt de s of k de plaats der c, de k of die der q, en de k of die der x, als Sieren, Kelder, Kraas, recks. De c echter, voor zooverre zij als s luidt, is door het gebruik nog behouden in eenige woorden, die, ofschoon eigenlijk van vreemde oorsprong zynde, nochtans door innelijking het Nederduitsch burgerrecht ontvangen hebben, als oceaan, officier, citroen enz. Doch hier, over in het vervolg nader.

§. 13. De h is niets meer dan eene scherpe uitspraak van den adem voor eene klinkletter, en kan dus naauwelijks onder de medeklinkers geteld worden. Van daar, dat zij in sommige gewesten van ons Vaderland, bij de uitspraak, wordt weggelaten, waar de algemeene uitspraak die laat hooren. Dus zeggen de Leeuwen en die van Gouda aan, ond, uist, voor het gewone haan, kond, huist. Ook in de algemeene spreek- en schrijftaal, laat men de h, die in hooren voorkomt, in oor weg.

§. 14. Eenige der bovengenoemde medeklinkers verschillen onderling niet anders, dan in zachtheid of scherpheid van uitspraak, en worden dus, met recht, verwantschapt medeklinkers genoemd. Tot deze klasse behooren

b en p,  
d en t,  
g en ch,  
v en f,



## Z en S.

Van welke de vijf eerste zacht, de vijf laatste sereep zijn. Dit verschil van uitspraak doet zich voor in bad en pad, bek en pek, tob (tobbe) en top; in dak en tak, doch en toch, moed en moet; in ja, gen en jüchen, logen en looehenen, dog (kond) en doch; in vaam en faam, relij en feilen; in sagen (versagen) en zagen, in zullen en sullen (sollen). Van deze zijn de Z en S altijd te zacht gekeerd, om eene lettergreep te sluiten; weshalve men in geef en geeft, lees en leek, eene f en s gebruikt, niet, tegenstaande men geven en leken schrijft. Anders is het met de drie overige zachte letters b, d en g, gelegen. Doch in het vervolg zullen wij hier, over meer zeggen.

## E. Samenroeping van klinkers, en bijzonder der over de twee- en drieklanken.

§ 15. De samenroeping van klinkers geschiedt of om denzelfden klank te verlengen, of om een' gemengden klank uit te drukken. Tot het eerste oogmerk moet men zich van twee gelijke klinkers bedienen, als maan, been, boor, müiv. Tot het laatste, noemde einde worden onderscheidene klinkers bijeen gevoegd, uit welke bijeenroeping twee- en drieklanken geboren worden.

§ 16. Tweeklanken ontstaan door vereeniging van de enkels a, e, i, o en u, met e, i of u als ai, in dain, païs, laurens.

ei, in leiden, reiken, weiden, in onderscheu, ging van lijden, rijzen, mijden.

eu, in geue, kleur, reik.

ie, in braef, liep, ziel, zien.

oe, in doen, goed, moed, zoet.

ou, in goud, koud, troost.

ui, in huid, huist, ruit.

Quoertijds was, bij de genoemde, nog een tweeklank ai in gebruik; doch deze is thans uit de schrijftaal verbannen, welke daarvoor den tweeklank ei in plaats stelt. Dit geldt ook omtrent ei (tüssehen, werpsel) en mei, zoo als men, in stede van ai en mai, behoort te schrijven.

Voorts verkrijgt men insgelijks tweeklanken door samenroeping van de dubbele aa, ee, oo met i of u, als

aii, in baai, praai, taai.

aiü, in blaaiü, graiü, flaiü.

eeü, in ceiü, leeü, meiü.

ooi, in dooi, kooi, prooi.

§ 17. Drieklanken ontstaan door vereeniging van ie en oe met u of i, als

ieu, in kieü, nieü.

oei, in bloei, groei, moete.

## F. Samenroeping van medeklinkers.

§ 18. Het verdient hier insgelijks opmerking, dat er in onze taal een aantal medeklinkers zijn, die, in verschillende samenroepingen, zonder tusschen,



komt van een klinker, elkander voortdrijven, en een woord of eene lettergreep aantangen.

Hieruit ontstaat eene menigte van zamengestelde medeklinkers, waarvan de meeste ons eene vereeniging van twee, enkele ook van drie medeklinkers aandiezen. De medeklinkers, welke op die wijze door andere kunnen voortgedreven worden, zijn *ch*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *t*, en *m*. Van deze ontvangt de *ch* de *s* voor zich in *schaap* enz., de *l* een groot aantal van medeklinkers, als de *b* in *blaas*, de *f* in *flits*, de *g* in *glimp*, de *k* in *klinken*, de *p* in *plant*, de *s* in *slaan* en de *r* in *slam*. Desgelijks worden de *m* voortgedreven door de *s* in *smaak*, de *n* door de *k* in *knecht*, door de *s* in *sniit*; de *p* door de *s* in *spuit*; de *r* door de *b* in *breed*, door de *d* in *dragen*, door de *g* in *gras*, door de *k* in *krassen*, door de *p* in *praten*, door de *t* in *trekken*, door de *r* in *reugd*, en door de *m* in *weken*; de *s* door de *p* in *psalm*. De *t* eindelijk krijgt, op gelijke wijze, de *s* voor zich in *staan*, en de *m* de *d* in *dwingen*, de *k* in *kwaad*, de *t* in *twijfel*, en de *l* in *lwenken*. De vereeniging eindelijk van drie medeklinkers, die, in den aanvang van een woord of lettergreep, elkander voortdrijven, doet zich voor in *schrick*, *spraak* en *strand*, maar de *s* beurtelings in zamenvoeging met *ch* en *r*, met *p* en *r* en met *t* en *r* voorkomt.

§ 19. Voorts zij, bij deze gelegenheid, nog met een woord aangemerkt, dat wij, in uitheemsche woorden, ook sommijlen eene vereeniging van

medeklinkers gebruiken, die anders aan onze taal vreemd is, als van *ph*, in klank gelijk aan onze *f*, in *phëbus*, *phëdra*, van *th* in *themistocles*, *apotheker*, enz.

### G. Samenvoeging van klinkers en medeklinkers tot lettergrepen en woorden.

§ 20. Door vereeniging van klinkers en medeklinkers ontstaan lettergrepen en woorden. Een klinker nochtans kan sommijlen, op zich zelve, eene lettergreep, ja een woord uitmaken, als de *a* en *o* in *ah*, *oh*, *over*, het *ij*, de *a* (eene rivier), *ie*, voornaamwoord enz. Meestal echter komen, ter vorming van eene lettergreep, ten minste één klinker en medeklinker bijeen; dikwerf ook ontstaat dezelve, of door vereeniging van onderscheidene klinkers, of van klinkers en medeklinkers, op verschillende wijzen zamengevoegd, gelijk uit de volgende voorbeelden blijken kan: *gij*, *nij*, *niv*; *ik*, *op*, *in*, *ei*, *ooi*; *zee*, *zie*, *ko*; *aan*, *een*, *ook*; *man*, *bek*, *bok*, *lijk*; *gaan*, *been*, *boom*, *miin*, *boek*, *blijk*; *sand*, *melk*, *lint*, *bont*, *miint*; *baas*, *meent*, *loopt*, *hüat*; *markt*, *merkt*, *bindt*, *toescht*, *keerscht*; *slag*, *slig*, *slaan*, *bleek*, *bruin*; *draai*, *groei*; *brand*, *stond*; *staart*, *gloort*; *strand*, *sprank*; *spreidt*, *stroomt*.

§ 21. Eene lettergreep, en, als zoodanig, ook één klinker kan, blijkens de opgegevene voorbeelden, een woord uitmaken. Veelal nochtans bestaan de woorden uit twee of meer lettergrepen, als *vader*, *bestuurder*, *regovaardigheid*, *goedertierenheid*, *ongerechtigheden*,



Konstantinopolitanen, overal omtegenwoordigheid; welke woorden ons van twee tot negen lettergrepen aanbieden.

#### H. Over eenvoudige, of zamengestelde woorden.

§. 22. De woorden zijn eenvoudig, of zamengesteld. Tot de eenvoudige behooren niet alleen die woorden, welke men stam- of wortelwoorden noemt, omdat zij niet van andere, meer of minder bekende, woorden zijn afgeleid, als berg, huis, groot, goed enz., maar ook de afgeleide, als gebergte, huisfelijk, grootheid, goedheid enz. — Zamengestelde woorden daarentegen zijn die, welke uit twee of meer woorden tot één zijn kamen, gesmolten, als bergrot, huisdier, grootmoedig, goedwillig, huisgodsdiens. Men kan ook hier, ja vijf woorden tot een kamenwegen, als blijkt uit veertienijkunstvoeren, school; doch over het geheel zijn die kamenstellingen, welke uit meer dan drie woorden bestaan, als onbegrijpelijk en duister af te keuren.

§. 23. Daar de meeste der onderscheidene taal- of rebedeelen, die wij straks nader zullen doen kennen, voor verschillende kamenstellingen vatbaar zijn, is het getal van zamengestelde woorden zeer aanzienlijk. Zie hier eenige voorbeelden tot eens proeve. Twee of drie zelfstandige naamwoorden vindt men bijeen in huisdier, huisgodsdiens; twee bijvoegelijke naamwoorden in grootmoedig, goedwillig; een zelfstandig en bijvoegelijk naamwoord in goudguel, gunstrijke, en omgekeerd in hoogmoed, grootpreker; een voorket,

ket en zelfstandig naamwoord in overmoed, tegen, spoed; een werkwoord en zelfstandig naamwoord in brinkgeld, rekenkunst; een werkwoord en bijvoegelijk naamwoord in gedenkwaardig.

§. 24. Voorts moet, ten aanhoore der kamenstels, lingen, nog worden opgemerkt, dat het gene de betrekking van het geheele woord het meest bepaalt, daar, bij altyd vooraan geplaatst wordt. Dit beteekent huisdier een dier, dat bij menschen verkeert, in tegenstelling van die, welke, uit hinnon aard, de schimmen. Van daar ook, dat, bij voorbeeld, huus geheel iets anders beteekent dan huusmerk, als getonk het eerste een huus te kennen, geschikt om te merken, het laatste een merk, dat in huus verricht wordt.



## II. HOOFDSTUK.

### OVER DE ONDERSCHIEDENE TAAL- OF REDEDEELEN.

#### A. Algemeen overzigt van deelen.

§. 25. De woorden, welke het samenstel eener taal uitmaken, zijn van onderscheidener aard en dragen verschillende betekenissen. Zoo, welke enig op zich zelf bestaand, levend, of levendloos, voorwerp aanduiden, of ook een voorwerp, dat zij ont, als op zich zelf bestaand, voorstellen, dragen den naam van zelfstandige naamwoorden. — Wel, men verzoekt, voor of een zaak nader bepalen, of ook algemeen beschouwen, zoo bedient men zich van voegwoorden. — De eigenschap of hoedanigheid der personen of zaken, van welke men spreekt, wordt door byvoegende lijk naamwoorden uitgedrukt. — Om het getal van zaken voorwerpen te duiden, maakt men van telwoorden gebruik. — Ten einde in eene samenhangende reke, door het gedurig herhalen van de namen der voorwerpen, de aandacht niet te vermoeyen en te verwarmen, bedient men zich van kleinere woorden,

den, die de plaats van deelen vervangen, en, uit dien hoofde, den naam van voornaamwoorden dragen. — Die woorden, welke duiden, om de werking van een voorwerp, en in het algemeen alles, wat men da van zeggen wil, het te duiden, worden werkwoorden genoemd, en maken, nevens de zelfstandige naamwoorden, het gewigtigste deel der reke uit, aangezien geen volkomen zin zonder deelen kan plaats hebben. — De werking, toestand, of met het zyn moge, door de werkwoorden, of ook de hoedanigheid, door het byvoegelijk naamwoord uitgedrukt, heeft dikwijf eene nadere nyziging of bepaling noodig. Te dien einde, gelijk mede om eenige omstandigheid van tijd, plaats en <sup>met</sup> dies meer zij aan te duiden, bedient men zich van byvoorden. — Eene andere klasse van woorden, die den naam van voorzetsel dragen, is geschikt, om de atrekking der voorwerpen op elkander, of ook om, met achtervoeging van een zelfstandig naamwoord, eenige omstandigheid uit te drukken. — Ten einde het onderling verband van onderscheidene kindredes, of ook van geheel volzinnen aan te duiden, bedient men zich van eene soort van woorden, welke, uit hoofde van deze hunne betekenning, voegwoorden genoemd worden. — Wanneer het enkelvoudig enkel te doen is, om de reke eendrachtig of eenaarwering uit te drukken, heeft de taal te dien einde eene bijzondere klasse van woorden, die den naam van afschonwersels dragen.

Al, de vgenomde woorden van worden genoemd, met welke naam van de lijdwoorden, maar het sommige talen verstellen zijn, in alle talen voor, en maken de nood,



zakelijke bestanddeelen van dezelve uit.

§. 26. Volgens de boven gedane opgave, heeft de Nederduitse taal, met de meeste talen, de tien volgende taal- of zedeedeelen gemeen.

1. Zelfstandige naamwoorden.
2. Lidwoorden.
3. Bijvoegelijke naamwoorden.
4. Tielwoorden.
5. Voornaamwoorden.
6. Werkwoorden.
7. Bijwoorden.
8. Voorzetsels.
9. Noegwoorden.
10. Tusschenwerpsels.

Over elk dixer taaldeelten zullen wij, naar de voor-  
gestelde orde, afzonderlijk nader spreken.

### B. Over de zelfstandige naamwoorden.

§. 27. Zelfstandige naamwoorden dienen, om een  
persoon of eene zaak, waarvan gesproken wordt, uit  
te drukken, hetzij die, als zelfstandigheid, met der daad  
in de natuur aanwezig zij, hetzij, als toedanig, alleen  
in onze beschouwing besta, als man, vrouw, boom, huus,  
tafel, deugd, schonkue enz.

§. 28. Men kan de zelfstandige naamwoorden  
in twee hoofdworten onderscheiden, eigene namelijk,  
en gemeene. Eigene zijn die, welke slechts aan een  
persoon of eene zaak, met uitsluiting van andere,  
behooren, als Jan, Pieter, Nederland, Amsterdam,

Parijs; gemeene worden diegene genoemd, welke op alle  
voorwerpen van dezelfde soort passen, of althans aan  
meerdere gemeen zijn, als mensch, man, vrouw, dier,  
hond, stad, land. Deugd, gerechtigheid, enz.

§. 29. Voorts zijn er onder de zelfstandige naamwoor-  
den ook toedanige, die een voorwerp verkleind uitdrukken,  
en die den naam van verkleinwoorden dragen. Deze  
verkleining geschiedt door je, tje, of pje achter de woer-  
den te roegen, als doorpje, koetje, loompje. Voor je of jen  
gebruikt men ook wel ken, als kindeken, jongstken. Oud-  
tijds waren ook de verkleining/uitgangen kijn en lijn  
in gebruik, als mindekijn, maagdelyn, oogelyn.

§. 30. Verder moeten wij, met opzigt tot de zelfstan-  
dige naamwoorden, nog op drie bijzonderheden acht  
geven, en wel 1) op hünne geslachten, 2) op hünne  
getallen, 3) op hünne naamsvallen. Beginnen wij  
met de geslachten.

#### a. Over de geslachten der zelfstandige naamwoorden.

§. 31. De opmerking, dat in alle levende voorwerpen  
in de natuur zich tweederlei geslacht voordoet, heeft  
de menschen reeds vroeg en vrij algemeen op het  
denkbeeld gebracht, om ook in de talen, en met name  
in die deelen van de taal, of die woorden, welke een  
persoon of eene zaak aanduiden, eene soortgelijke  
onderscheiding in te voeren. Daar men echter begrip  
dat niet alle voorwerpen, of liever niet alle bevingen  
van dezelfde, evenwel onder een der twee geslachten  
kunnen gebracht worden, heeft men eenige van



Deze rangschikking uitgetoond, en dezelve als onzijdig, of tot geenerlei geslacht behoorende, rangemeekt. Nu looverde echter deze laatste, evenveel als de beide eerste, door een bijzonder kenmerk onderscheiden zijn, heeft het gewone gebruik aan de meeste talen, en onder deze ook aan de onze, drieërlei geslacht toegekend, het mannelijke namelijk, het vrouwelijke en het onzijdige. — welke de grond der verschillende geslachtsbepaling voor de talen in het gemeen, en voor de onze in het bijzonder, zij, kan hier niet onderzocht worden; genoeg zij het, eenige aanmerkingen voor te dragen, geschikt ter onderkenning van de drie geslachten, welke waarneming wij in onze taal, reeds van de vroegste tijden aan, standvastig aantreffen.

§. 32. Het onderscheiden geslacht onder zelfstandige naamwoorden is voornamelijk kenbaar in de lidwoorden, die dezelve reeds voortgaan, en kunne verbuiging, en wel het meest in het lidwoord de, als naar van het onzijdige het de woorden, die tot dit geslacht behooren, zeer sigbaar van de overige onderscheidt. Om het geslacht van ieder woord te kennen, en, zich voorstotende mislagen, in dezen te houden, moet men noodzakelijk eene woordenlijst raadplegen, waarin het geslacht der woorden, volgens het eenparige gebruik der netste schryver, is opgegeven. Er zijn echter eenige algemeene regelen en waarnemingen hieromtrent door kundige taalbeoefenaars voorgesteld, die wij, voor looverde zij niet aan te veel uitdronkingen onderheij zijn, hier kortelyk zullen laten volgen.

De kin van de de worden belikt is veel overdraagbaar, veel bevelen, jeu woorden tot, op, met, de hich hij is, in onder betrekking, de bestaan. Hij lijkt betrekking, lijgen, hoedanigheid, die men eigen of gebaan hij, en persoon, die hoedanigheid de toegeschreven is, aan.

§. 33. Mannelijk Lijn :

1. Alle eigennamen van mannen, als jakob, pieter, willem, enk.

2. Alle namen van mannelijke eigenschappen, maar, higheden en bedieningen, als broeder, vader, heer, koning, vorst, koopman, enk.

3. Alle zelfstandige naamwoorden, op aar, er en ier uitgaande, die; het zij van werkwoorden, het zij van andere zelfstandige naamwoorden afgeleid, eenen merkenden mannelijken persoon aanduiden, als makelaar, handelaar, kuijper, vermer, en logenaar, zondaar, koetsier, tuinier, enk.

4. Die zelfstandige naamwoorden, op er uitgaande en van werkwoord afgeleid, welke van den werkenden persoon, ter beteekening van het werktuig, waarmede men iets verricht, zijn overgebracht, als smiiter, hojfer, reger, wijzer, enk.

5. Zulke woorden, die, ofschoon op zich zelve van een ander geslacht lijnde, ter aanduiding van mannen, in zekere betrekking of hoedanigheid beschouwd, gebruikt worden, als bloed, onbeijge, boosnicht, blaas, kaak, breekspjel, lidmaat, woerspraak, en meer andere.

6. De namen van steenen, manneer zij een' bijzonder steen aanduiden, als agaat, diamant, suifpier.

7. De woorden, die op don uitgaan, manneer zij een' geteldheid, magt of staat uitdrukken, als abeldon, eigendom, ouderdom, rykdom, enk. de moorden op don, die onzijdig lijnde, de gesproken worden.

Wanneer voigt als hij, ten zij, op, enk, voor de rebe ken, hebe werkwoorden worden door aansijgende woorden omschreven.



hierbij houd men wel in het oog, dat niet de  
uitgang, maar de bedoelde persoon het geslacht be-  
doet, denzelf baker kamener enz.

8. Woorden, die op em en sem uitgaan, als adem,  
bodem, balsom, blissem; gelijk ook die, welke uit len  
en rem tot lm en rm zijn ingekort, als galen, halmen,  
helm, malen, arm, scherm, storm, enz.

§. 34. Vrouwelijk zijn:

1. Alle eigennamen van vrouwen, als Cornelia,  
Anna, Elizabet, enz.

2. Alle namen van vrouwelijke eigenschappen, wa-  
righeden of bedieningen, als zuster, diensvraagster, be-  
ker, kamener, enz.

Hier van is alleen nijs uitgezonderd.

3. Zulke woorden, die van mannelijke zelfstandige  
naamwoorden, met achtervoeging van in, es en ter,  
zijn afgeleid, of ook den mannelijken uitgang er in  
ter veranderen, en eene vrouw aanduiden, als  
koningin, viandin, minnares, landares, kerbergin,  
ker, tuinierster, voedster, loopter, langter, enz.

4. De namen van bijzondere letteren, als de a,  
de b, enz.

5. De cijfergetallen, wanneer zij op zich zelve  
stoffelijk uitgedrukt worden, als de zes, de negen, de  
dertig, enz.

6. De woorden, op schap uitgaande, die van bij-  
voegelijke naamwoorden afgeleid, eene hoedanigheid  
aanduiden, als glijdschap, dronkerschap, zamschap;  
— ook die op denzelfden uitgang, welke, van zelfstan-  
dige naamwoorden afkomstig, eene algemeenheid  
van personen in een vergaderd ligchaam te kennen  
geven, als broederschap, priesterschap, vroedschap.  
Van 8. onzijdige woorden op schap zullen wij straks

nader spreken.

7. De woorden, die den uitgang heid achter een,  
bijvoegelijk naamwoord of deelwoord hebben, en dus  
eene hoedanigheid beteekenen, als goedheid, recht,  
vaardigheid, hellerendheid, welprekendheid enz.

8. De woorden, op y uitgaande, en van zelfstan-  
dige naamwoorden afgeleid, die eenen staat, eene be-  
diening of werking aanduiden, als abbij, artsenij, bu-  
gerij, dierrij, maatschappij, schilderij, voor welk  
laatst wel eens, verkeerdelyk, het schilderij gezegd  
wordt.

9. De woorden, die op ing uitgaan, en, van werk-  
woorden herkomstig, denzelfden dadelyke werking aan-  
duiden, als aansporing, belooning, toedegging, ver-  
maning, enz.

10. De woorden op nis, die, van werkwoorden, of  
ook van zelfstandige naamwoorden of deelwoorden  
herkomstig, eene daad of getelsheid beteekenen, als  
geschiedenis, behoudenis, belydenis, geloftenis, ge-  
heimenis, gedachtenis, gesteltenis. Hier van is  
wonnis uitgezonderd, dat onzijdig is, welk gesticht  
ook dikwyls, hoekker ten onrechte, in getuigenis  
gehoord wordt.

11. De woorden, op te eindigende, die van bijvoe-  
gelyke naamwoorden of deelwoorden afkomen, als  
hoogte, diepte, gedaante, gedachte, enz. — Gelyk  
ook die op denzelfden uitgang, welke hinnen een  
sprong van werkwoorden hebben, als begeerte, be-  
houde, klante, scheante, enz. Hetzelfde ge-  
slacht houdt, ook by afslapping der e, in de mee



De woorden van dien oorsprong stand, als dragt,  
driest, klagt, enz.

§. 35. Onzijdig zijn;

1. De namen van landen, plaatsen en steden,  
die, wanneer zij, zonder nadere omschrijving, voor-  
komen, geen lidwoord vooraan nemen, als Hol,  
land, Frankryk, Engeland, Amsterdam, Parijs, Rijs,  
rijk, enz. Voor deze een byvoegelyk naamwoord  
plaatsende, zegt men het magtige frankryk, het  
volkryke parijs, het vrede sluitende rijk, enz.  
Die namen van landen en plaatsen daarentegen,  
die een lidwoord vooraan hebben, schikken zich,  
in hun geslacht, naar hunnen innendigen aard  
of byzonderen uitgang, als de betuin, de veluin, de  
krim, de lemmer, het gooi, enz.

2. De woorden, die eene algemeenheid van stof,  
ze of erts aanduiden, als het doek, graan, dia,  
mant, koper, goud, steen, ijzer, enz.

3. Byvoegelyke naamwoorden, als zelfstan-  
dige gebruikt, by voorbeeld, het diep, zond, ruim;  
ook zulke woorden, die, eigenlijk de onbepaal-  
de wijze van een werkwoord uitmakende, voor  
zelfstandige gebruikt worden, als het drinken,  
eten, leven, enz.

4. Zelfstandige naamwoorden, welke een  
verkleinenden uitgang hebben, als het  
meisje, mannetje, jongken, kindeken,  
enz.

5. De woorden, welke, op sel uitgaande,  
en van werkwoorden afkomstig, eene voortge

zeldig zijn

onzijdig zijn, vóór, de woorden, welke met g beginnende  
en in te eindigende noch van een werkwoord, noch van een  
byvoegelyk naamwoord, maar van een oorspronkelyk zelfstandig  
eene die naamwoord agelyk woorden.

bragte zaak, werking of werktuig beteekenen, als  
baksel, broinsel, maaksel, scheepsel, enz.

6. De woorden, op te uitgaande, die van een ander  
zelfstandig naamwoord afstammen, als gebeente, ge,  
bergte, gedeelte, gerogelte, enz.

7. De woorden, die van de onbepaalde wijze der werk-  
woorden, met wegneming van en, en voortzetting van  
ge, afkomen, en de werking van dezelfde, of ook de be-  
werkte zaak aanduiden, als het geraas, geroep, gerij,  
gedonder, gejammer, gebak, gebouwen, gezaad, enz. het  
voorvoegsel ge echter wordt weggelaten in woorden, af-  
komstig van werkwoorden, die met onscheidbare voor-  
zetels zijn samengesteld, als het beleg, serouwen, ontroep,  
verblijven, enz.

8. Die woorden op schap, welke eene bediening,  
waardigheid of gesteldheid aanduiden, als het burgers-  
schap, meesterschap, priesterschap, enz.

9. Die woorden op dom, welke een algemeen li-  
gchaam of gezelschap van personen beteekenen, als  
het Vorstendom, heidendom, priesterdom, enz.

§. 36. Behalve deze algemeene regelen tot onder-  
kenning der geslachten, moeten wij nog eenige  
byzondere waarnemingen, zakkende dezelve, voordragen.

1. er zijn eenige zelfstandige naamwoorden, die  
gemeenslagtige genoemd worden, omdat zij, of man-  
nelijk, of vrouwelyk zijn, naar mate zij van een  
man, of vrouw gebruikt worden. Hiertoe behoort  
zou soe, boel, gemaal, gehel, gibst, enz., gelijk  
ook de woorden met genoot samengesteld, als  
deelgenoot, echtgenoot, lotgenoot, midsgader die,

gemaal 妻 夫

echtgenoot 夫婦 伴侶



de zelfstandige naamwoorden eigen, die <sup>aan</sup> ~~zijn~~ <sup>het</sup> ~~hinnen~~ <sup>het</sup> ~~zij~~ <sup>voor</sup> ~~geplaatst~~ <sup>zijn</sup>, hebben altijd een ~~der~~ <sup>naamwoord</sup> ~~naamwoord~~ <sup>zich</sup>.

betrekken v ~~de~~ <sup>de</sup> ~~maakt~~ <sup>(gevlucht)</sup>  
verhult. ~~zich~~

welke op ling eindigen, als jongeling, kneekeling, vondeling, enz.

2. Dergelyks zijn er zelfstandige naamwoorden, die gelijk—of zelfslagtige genoemd worden, omdat zij, van welke der beide sekten zij ook gebruikt worden, altijd het hun eigen, het zij manlyk, het zij vrouwelyk, het zij ontijdig, geslacht behouden. Zoo zijn arend, kemel, leeuwkerik, oli, pant, rink, ros, en meer anderen, altijd mannelijk, opchoon zij ook van wijfjes gebekigd worden. Daar, entegen slyken duif, kraai, miusch, klanz en meer anderen, altijd vrouwelyk, opchoon zij ook van manlyk gebruikt worden. Dergelyks worden de ontijdige woorden kind en paard onderschillig van een jongen of een meisje, een hengst of een merrie gebekigd.

3. Sommige zelfstandige naamwoorden hebben door den tijd eenige verandering van geslacht ondergaan, en komen daardoor in twee, en een enkel zels in drie geslachten voor. Dits waren dood en tijd, die thans veelal mannelijk zijn, oustijds ook vrouwelyk, als blijkt uit de spreekwysen te dieer tijd, in der tijd, ter dood brengen, enz. Beest en feest, thans doorgaans alleen ontijdig, waren oustijds meestal vrouwelyk; en vandaar nog de spreekwysen de beest speeden, ter feest gaan. Het zelsde geldt omtrent oog en oor; van welk laatste het vrouwelyke geslacht zich nog voordoet in de spreekwysen te ooren komen. Oorlog komt in alle drie de geslachten voor; doch het mannelijke is daar,

死  
生  
二  
三  
用  
二

in wel het algemeenste. gevlucht

b. over de getallen der zelfstandige naamwoorden.

§. 37. De zelfstandige naamwoorden komen in twee getallen voor, naar mate een persoon of een zaak algemeen genomen, of meerdere van dexelfde soort bedoeld worden. Het eerste noemt men het enkelvoudige, het laatste het meervoudige getal.

§. 38. Het meervoud wordt gewoonlijk gevormd door achtervoeging van n of en, en s achter het enkelvoud.

1. De woorden, die in het enkelvoud op de laatste e uitgaan, nemen in het meervoud doorgaans een n achter zich, als einden, begeerten, beloften, gedachten, enz. van einde, begeerte, enz. — Sommigen vragen in deze woorden wel eens de s achter de n, als eindens, begeertens; doch dit gebruik is af te keuren, als behelkende een nuttelooze zamenvoeging van twee kenteekenen van het meervoud.

2. De woorden, op eenen medeklinker eindigende, hebben in het meervoud veelal en achter zich, als boeken, menschen, troonen, vrouwen, vruchten, enz. van boek, mensch, troon, vrouw, vrucht.

3. En eenige zelfstandige naamwoorden wordt het meervoud alleen, door achtervoeging van s gevormd, voornamelijk in die, welke in het enkelvoud op en eindigen, gelijk mede in de verkleinnamen, als genoegeins, verlamings, marinetjes, stijpjes, kindekens, enz.

十



4. Andere zelfstandige naamwoorden vormen hun meervoud op tweederlei wijze, als man en mannen van man, zoons en zoonen van zoon, broeders en broederen van broeder, vaders en vaderen van vader, appels en appelen van appel, scheepsels en scheepselen van scheepsel, enz.

5. Eindelijk zijn er zelfstandige naamwoorden, die, in het meervoud, bij hinnen regelmatigigen uitgang ook dien van er of eren aannemen, of alleen ook de laatste uitgangen hebben, als volken en volkeren van volk, bladen en bladers of bladeren van blad, beenen en beenders of beenderen van been, kinders of kinderen van kind, ruinders of ruinderen van ruind, enz. — Ten aanzien van deze woorden echter moet aangemerkt worden, dat hun meervoud op er en eren niet regelmatig van het thans gebruikelijke enkelvoud, maar van een verouderd op er komt. Dit behooren bladers, bladeren, kinders, kinderen, beenders, beenderen, ruinders, ruinderen, eigenlijk tot het ongebruikelijke enkelvoud bla. er, kind. er, beend. er, ruind. er, enz.

S. 39. Eenige zelfstandige naamwoorden worden alleen in het enkelvoud gebruikt; van andere weder alleen het meervoud gebuigt. Tot de eerste behooren, onder vele andere, de woorden hoogmoed, toorn, hoop, troost, enz.; tot de laatste voorouder, inkomsten, gebroeders, onkosten, enz.

#### C. over de naamvallen.

S. 40. De zelfstandige naamwoorden in betrek,

king tot elkander, of ook tot andere woorden komen, de, ondergaan in ontk, even als in vele andere talen, eenige verandering of verbuiging in hinnen uitgang, door welke die betrekking wordt aangeduid. Die veranderingen worden naamvallen genoemd.

S. 41. Op zich zelve beschouwd, hebben onze zelfstandige naamwoorden eigenlijk slechts twee dergelijke veranderingen, door achtervoeging namelijk van s of en, beide ter aanduiding van den zoogenaamden genitief of tweeden naamval dienende, en dus in, verdaad niet dan twee onderscheidene vormen van denzelfden naamval uitmakende. Men merkt dezelve op in de uitdrukkingen vondelt treurspelen, de wet der heeren, der menschen leven, en meer dergelijke. De s, die thans gemeenlijk alleen in zelfstandige naamwoorden van het mannelijke of onzijdige geslacht gebruikt wordt, behoorde oordtijds ook tot het vrouwelijke, als blijkt uit mariaas beelde, niel, zusters dochter, gelijk mede uit de samengestelde woorden stadspoort, konstverduistering, enz.

S. 42. Door meer verbuigingen zijn de lidwoorden de en een <sup>est-ij</sup> verbaar, die meestal vóór onze zelfstandige naamwoorden geplaatst worden. Zij worden ten derhalve ter aanvulling van hetgene in dezen aan de laatste gebuigde ontbreekt, en wijzen den naamval aan, waarin een zelfstandig naamwoord, volgens het verband der rede, moet voorkomen. Op dergelijke veranderingen, in vereeniging met die van het zelfstandig naamwoord, acht gesante, kan men in onze taal vier naamvallen onderscheiden,



aan welke hij <sup>119</sup>loeft den naam van eersten, twee, den, derden en vierden naamval geven. Gemeenlijk onderscheidde men, in nadering der Latijnen, zes naamvallen, en noemde dezelve, op hun voorbeeld, nominativus, genitivus, dativus, accusativus, vocativus en ablativus. Doch de Latijnen hadden goede redenen voor deze onderscheiding, omdat hunne zelfstandige naamwoorden inderdaad voor zes verbuigingen vatbaar waren. Wij daarentegen missen het vermogen, om de twee laatstgenoemde naamvallen door verbuiging aan te duiden, daar de vocativus, die in toespraken gebruikt wordt, bij ons altijd met den nominativus of eerste naamval overeenkomt, en hunne ablativus in onze taal altijd door behulp van voorzetsels wordt uitgedrukt. Met hunne verdeeling laten wij billijk ook hunne benamingen der naamvallen waren, op welke juistheid bittendien niet weinig valt aan te merken.

S. 43. De tweede en derde naamval wordt bij ons ook met behulp van voorzetsels uitgedrukt, of liever omschreven. Dit zegt men, voor eens of des konings, eener of der zaak, eens of des woords, rok van eens of van den koning, van eene of van de zaak, van een of van het woord. Eene gelijke omschrijving met het voorzetsel aan gebruikt men bij den derden naamval, waar dezelve, vooral in woorden van het vrouwtelijke en onzijdige geslacht, nog oemkenamer is, dan bij den tweeden. Ten voorbeelde diene aan eenen of den koning, aan eene of de vrouw aan een of het land, waarvoor

aine 疑問法  
半現法  
後  
九  
七  
六

eerste getal  
一  
二  
三  
四  
五  
六  
七  
八  
九  
十

men, in het eerste getal, ook eenen of den koning, in het tweede (doch alleen in den degtigen stijl) eener of der vrouwe zegt. Nog zeldzamer (schoon in den verheeren stijl niet geheel ongemeen) is het gebruik van eenen of den lands.

S. 44. het gebruik der naamvallen vereischt ook eene korte opheldering. De eerste heeft dan plaats, wanneer een persoon of eene zaak, op zich zelve en zonder eenige betrekking tot iets voorafgaande, als het onderwerp der rede voorkomt, waarvan eenig bedrijf, lijden, eenige toestand, eenig zijn of worden, beschreven wordt, bij voorbeeld, de vader spreekt, de hond wordt geslagen, het kind slaapt, de lelie is wit, de boom wordt groot, enz. Dezelfde naamval wordt onder ons bij aanspraken gebruikt, als geloof mij, o koning! hoort naar mij, kinderen!

S. 45. De tweede naamval dient, om de betrekking der zelfstandige naamwoorden tot elkander aan te duiden; en, daar deze betrekkingen menigvuldig zijn, is ook het gebruik van dezen naamval zeer onderscheiden. Dit drukt dezelve eene werkende oorzaak uit in David's psalmen, tondels gehangen; een eigendom in de heer des huizes, 's konings goederen; een ondergaan of lijden in job's plagen, 's heilands lijden; de soort, of het geheel, waartoe iets behoort, in eene water, eene menigte volks, en eene menigte andere betrekkingen, welke opgare te lang zou vallen.

S. 46. De derde naamval dient, om het doel of eindje van eene handeling uit te drukken. Men plaatst daarin die personen of zaken, aan welke iets ge-

後  
六  
七  
八  
九  
十

十  
五



一  
二  
三  
四  
五  
六  
七  
八  
九  
十

元  
本  
八  
物  
語  
四

geren of ontnomen wordt, ten hier gefalle, tot hier  
niet of nadeel iets geschiedt, als ik geef u dit boek,  
ontneem hem dien stok, doe mij het genoeg, de meester  
ter overhoort den kinderen hunne les, de wandeling  
heeft hem goed gedaan, die wonde veroorzaakt mij  
veel pijn. Ook wordt dezelve gebruikt, om eene ge-  
lykheid aan te duiden, als beide leerlingen zijn elkan-  
der gelijk in verberingen.

S. 47. De vierde naamstel dient tot aanduiding van  
die voorwerpen, op welke de handeling, door het werk  
woord uitgedrukt, onmiddelft overgaat, als de man  
slaat zijnen hond, de meester onderrijft den leerling,  
de deugd brengt haar loer mede.

Voorts krijgen de voorzetsels, in onze taal, algemeen  
den vierden naamstel achter zich.

C. over de lidwoorden.

S. 48. De lidwoorden worden voor de zelfstandige  
naamwoorden geplaatst, en dienen, om de voorwerpen,  
door dezelve uitgedrukt, of bepaald, of onbepaald voor  
te stellen. Zij zijn tweederlei, het bepalende en niet  
bepalende. Het eerste liudt de voor het mannelijke  
en vrouwtelijke, en het voor het onzijdige geslacht; het  
andere een voor het mannelijke en onzijdige, en eene  
voor het vrouwtelijke geslacht.

S. 49. Elke lidwoorden zijn uitnemend dienstig,  
om aan de voorstelling onzer denkbeelden eene meer-  
dere juistheid en naauwkeurigheid te geven. Wan-  
neer ik, bij voorbeeld, zeg geef mij brood, zoo verlang  
ik in het algemeen dat voedsel te hebben, hetwelk

一  
二  
三  
四  
五  
六  
七  
八  
九  
十

一  
二  
三  
四  
五  
六  
七  
八  
九  
十

一  
二  
三  
四  
五  
六  
七  
八  
九  
十

一  
二  
三  
四  
五  
六  
七  
八  
九  
十

men brood noemt. Met het zeggen geef mij een  
brood, vraag ik naar eene der onderscheidene hoereel-  
heden van dat voedsel, die brooden heeten, zonder of de  
grootte, of de soort nader te bepalen. Zeg ik ein-  
delijk geef mij het brood, zoo vraag ik naar eene be-  
paalde, en in hare soort en grootte reeds bekende ho-  
reelheid van hetzelde voedsel.

S. 50. Verder dienen de lidwoorden, zoo als wij te  
vooren reeds aanmerkten, om, bij hunne plaatsing voor  
zelfstandige naamwoorden, deraelver geslacht aan te  
duiden, en het ontbikomen van dezelver verbuiging  
eenigermate aan te vullen. Ter opheldering hiervan  
zal het noodig zijn, de verbuiging der lidwoorden in de  
onderscheidene geslachten, op te geven. Bij deze opgave  
te vullen wij het lidwoord telkens van een zelfstan-  
dig naamwoord doen vergezeld gaan, waardoor het te  
vooren gezegde omtrent de naamstellen terens eenig  
nader licht ontvangen zal.

S. 51. Voorbeeld der verbuiging van het lidwoord de  
met een zelfstandig naamwoord, voor het enkelvoud  
en meervoud, in de drie geslachten.

	Enkelvoud.	
Mannelijk.	Vrouwtelijk.	onzijdig.
1. - de man.	de vrouw.	het kind.
2. - des mans, of van den man.	der vrouw, of van de vrouw.	des kinds, of van het kind.
3. - den, of aan den man.	de vrouw, der vrouw, of aan de vrouw.	het kind, den kinde, of aan het kind.
4. - den man.	de vrouw.	het kind.
	Meervoud.	

十  
六



Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onkijdig.
1. wt. de mannen.	De vrouwen.	De kinderen.
2. - der of van de mannen.	Der vrouwen, of van de vrouwen.	Der, of van de kinderen, deren.
3. - den, of aan de mannen.	De, der, of aan de vrouwen.	Den, of aan de kinderen, deren.
4. - de mannen.	De vrouwen.	De kinderen.

S. 52. Voorbeeld der verbuiging van het lidwoord een met een zelfstandig naamwoord, voor het enkelvoud, in de drie geslachten.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onkijdig.
1. wt. een vader.	eene daad.	een geslacht.
2. - eens vaders, of van eenen vader.	eener, of van eene daad.	eens geslachts, of van een geslacht.
3. - eenen, of aan eenen vader.	eener, eene, of aan eene daad.	eenen geslachts, een, of aan een geslacht.
4. - eenen vader.	eene daad.	een geslacht.

D. Over de bijvoegelijke naamwoorden.

S. 53. Bijvoegelijke naamwoorden worden die woorden genoemd, welke de hoedanigheid of eigenschap van een' eene zaak, door een zelfstandig naamwoord uitgedrukt, aanduiden, als schoon, helder, lijfelijk, enz., en tot dat einde bij de zelfstandige naamwoorden gevoegd worden, bij voorbeeld, eene schoone bloem, een helder water, eene lijfelijke rom.

S. 54. Zij zijn, of oorspronkelijk, als groot, klein, smal, schon, breed, goed, konrad, enz., of door afleiding en men telling genoemd, als ecclijck, heilzaam, goeddadig,

bijvoegelijk naamwoord

barmhartig, zagmoedig.

S. 55. Tot de afgeleide bijvoegelijke naamwoorden behooren ook de deelwoorden, die van werkwoorden kunnen oorsprong hebben, als beminnende en bemind van beminnen, leerende en geleerd van leeren, zingende en gekongen van zingen. Zij worden, even als de overige bijvoegelijke naamwoorden, bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, bij voorbeeld, de beminnende moeder, de beminde dochter; het leerende kind, de geleerde man; de zingende vogel, het gekongene lied.

S. 56. De voornaamste uitgangen der afgeleide, of zamengestelde bijvoegelijke naamwoorden zijn baar, ig, lijk, loos, zaam, achtig en kaptig. Derzelver beteekenis vereischt eene korte verklaring.

1. De uitgang baar, afkomstig van het werkwoord baren, dragen, voortbrengen, heeft een' werkenden kint, wanneer hij bij zelfstandige naamwoorden gevoegd wordt, als dankbaar, vruchtbaar, blijkbaar; doch een' lijdenden, wanneer hij achter het zakelijke deel van een werkwoord komt, als etbaar, konbaar, leesbaar, dat is, die of dat gegeten, gekond, gelezen kan worden.

2. De uitgang ig duidt den aard van, of eene geneigdheid tot iets aan, als blijkt in haastig, lentendig, wilbig, slijtig, hoopdig, handig, enz.

3. De uitgang lijk, afkomstig van lijken, gelijken, wordt zoo achter zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, als achter werkwoorden gevoegd. In het eerste geval duidt dezelve den aard of het wesen der zaak aan, als goddelijk, koninklijk, ecclijck, zakelijk, zinnelijk; in het laatste drukt dezelve de geschiktheid



heid of het vermogen uit om iets te doen of te lijden, als behagelijk, betamelijk, bedriegelijk, herpelijk, verleidelijk, verachtelijk, enz.

4. De uitgang loos, geproten uit den onvolmaakt verledenen tijd van het oude liken, dat in verlieten overig is, geeft eene berooving of ontbering te kennen, en komt, of achter zelfstandige naamwoorden, als hoopeloos, magteloos, moedeloos, vruchteloos; of achter het zakelijke deel van een werkwoord, als achteloos, reddeloos, enz.

5. De uitgang zaam, achter zelfstandige naamwoorden komende, duidt eene gelijkheid, of ook de geneigtheid tot iets aan, als deugdzaam, heilzaam, minzaam, enz. Bij het zakelijk deel van een werkwoord gevoegd, geeft de, zelve de geschiktheid of het vermogen tot iets te kennen, als groeizaam, leerzaam, gehoorzaam, sparzaam, enz.

6. De uitgang achtig heeft tweederlei beteekenis, naar mate dezelve den klemtoon al, of niet ontvangt. In het eerste geval beteekent dezelve zoo veel als hebben, de, als deelachtig, wonachtig, waarsachtig. In het laatste, wanneer de klemtoon op het eerste deel der klamering valt, drukt dezelve eene gelijkheid of overeenkomst uit, als aardachtig, lozenachtig, zwartachtig, enz.

7. De uitgang haptig, eindelijk, afkomstig van het oude hāven, hebben, geeft te kennen, dat iets waarlijk, en in eene ruime mate, de eigenschap van iets heeft. De, zelve komt voor in de woorden conthaptig, manhaptig, hebhaptig en meer andere.

§. 57. Voor achtervoeging van den uitgang de of ste

worden van de hoofdetallen ook bijvoegelijke naamwoorden afgeleid, als tweede, derde, viende, honderdste, duizendste, enz. Eerste, naar zich de laatstgenoemde uitgang mede vertoont, is de overtreppende trap van eer, eerde.

§. 58. De bijvoegelijke naamwoorden bekleeden ook somtijden de plaats van zelfstandige, als de rijke, de geleerde, derome, de overtte (eigenlijk de overtreppende trap van over), enz. Zoo ook het schoone, goede, knade voor hetgene schoon, goed of knad is, of een goed, een knad. Vergelyks zegt men het voortreffelijke dier verrigting, het aandoenlijke van dat verhaal, voor de voortreffelijkheid dier verrigting, de aandoenlijkheid van dat verhaal, of hetgene die verrigting, dat verhaal was dreeppelijke, of aandoenlijks heeft.

Over het geslacht, getal en de verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden.

§. 59. De bijvoegelijke naamwoorden bij, of lieren vóór zelfstandige naamwoorden geplaatst, schikken zich, ten aanzien van geslacht, getal en naamval, naar dezelve, en komen dus, in de genoemde byzonderheden, geheel met dezelve over een. Ten einde dit nader op te helderen zullen wij hier eenige voorbeelden laten volgen ter aanschijning, hoe een bijvoegelijk naamwoord met een zelfstandig naamwoord en deszelfs lidwoord, in de onderscheidene geslachten en getallen, verbogen wordt.

§. 60. Voorbeelden voor het mannelijke geslacht.  
Enkelvoud. Meervoud.



1. wt. de (of een) sterke leeuw.	de sterke leeuwen.
2. — der (of eens) sterken leeuwen, of van den (eener) sterken leeuw.	der sterke leeuwen, of van de sterke leeuwen.
3. — den (eener) sterken leeuw, of aan den (eener) sterken leeuw.	den sterken leeuwen, of aan de sterke leeuwen.
4. — den (eener) sterken leeuw.	de sterke leeuwen.

§. 61. Voorbeeld voor het vrouwelijke geslacht.  
Enkelvoud.                          Meervoud.

1. wt. de (eene) schoone daad.	de schoone daden.
2. — der (eener) schoone daad, of van de (eene) schoone daad.	der, of van de schoone daden.
3. — der, de (eener, eene) schoone daad, of aan de (eene) schoone daad.	der, de, of aan de schoone daden.
4. — de (eene) schoone daad.	de schoone daden.

§. 62. Voorbeeld voor het onzijdige geslacht.  
Enkelvoud.                          Meervoud.

1. wt. het moedige (een moedig) paard.	de moedige paarden.
2. — des (eens) moedigen paars, of van het moedige (een moedig) paard.	des moedige, of van de moedige paarden.
3. — den (eener) moedigen paars, of het moedige (een moedig), of ook aan het moedige (een moedig) paard.	den moedigen, of aan de moedige paarden.

47  
モリスワシ  
イムラ  
ハ  
オ  
ヒ  
シ  
ナ  
フ  
ア  
ル  
ハ  
ナ  
シ  
ス

A. — het moedige (een moedig) | de moedige paarden.  
paard.

§. 63. Het zal noodig zijn, bij deze voorbeelden nog eenigs aanmerkingen te voegen, zakkende het plaats van der e achter het enkelvoud der bijvoegelijke naamwoorden. Die van het vrouwelijke geslacht vereischen met uitzondering van een enkel geval, waaron de mel, luidendheid zulks verbiedt, altijd de e achter zich. Hetzelfde geldt omtrent die van het mannelijk geslacht, wanneer het bepaalde lidwoord de, of ook eenig voor, naamwoord, als die, deze, mijn, enz. voor dezelfde komt, of ook wanneer zij enkel een bijvoegelijk naamwoord voor zich hebben, als de, die, deze, mijn, groote jongen, goede vriend, mijn raad, lieke vriend, waarde broeder. Doch, wanneer het onbepaalde lidwoord een voor een zelfstandig naamwoord komt, heeft er, ten aanzien van het plaatsen of weglaten der e, in onze taal een keurige onderscheiding plaats, die wij thans, in haren aard, eenigzins nader zullen ontvouwen.

§. 64. In het algemeen nemen de bijvoegelijke naamwoorden, voor een zelfstandig naamwoord van het mannelijke geslacht met het lidwoord een geplaatst, de e aan, als een zware arbeid, een oude dienst, knecht, een naaktkame hond, een naarstige jongen. Op dezen regel echter heeft een uitzondering plaats, wanneer een zelfstandig naamwoord, dat een persoon, in zeker bedrijf, betuut, waardigheid en wat dier meer is, voortsett, een bijvoegelijk naamwoord met het lidwoord een, of ook met de woorden keken, eenig, menig voor zich heeft, ter aanduiding eenzwa kweda,

Wanneer zij



Hardt

iemand

nigheid, niet van den persoon, als loodanig, maar van den persoon, in eene der gemelde betrekkingen beschouwd. Dus beteekent een goed koning iemand, die, als koning, goed is; een groot schilder iemand, die, als schilder, groot is; een getrouw dienaar iemand, die, als dienaar, getrouw is; een sterk looper iemand, die sterk loopt; een groot moedig vriend die, als vriend, groot moedig is. Tot dezen regel behooren niet slechts alle woorden, die een ambtenaar, bedrijver, bestuurder, of dienaar aanduiden, maar ook de woorden man en mensch, als een deugdzaam man, een braaf mensch, mitgaders alle woorden, zonder onderscheid, die op ling uitgaan, als een naarstig jongeling, een betallig reemdeling. Wanneer, daarentegen, een bijvoegelijk naamwoord de hoedanigheid van een persoon, als loodanig, niet van het bedrijf, de waardigheid, enz., waarin hij voorkomt, uitdrukt, neemt hetzelte, bij zijne vereeniging althans met eenige der voorgestelde woorden, de e achteraan, als een goede koning, dat is, een koning, die een goede geaardheid heeft, een sterke looper, dat is, een looper, die sterk van ligchaam is, een groote schilder, dat is, een schilder, die groot van getalte is, en zoo in andere gevallen.

S. 65. Ten aanzien van het onzijdige geslacht moet nog aangemerkt worden, dat de bijvoegelijke naamwoorden, met het lidwoord een voor zich, of ook zonder lidwoord bij zelfstandige naamwoorden van dat geslacht komende, de e standvastig versterpen, als een groot gebouwt, blaauw laken, enz. — gelijke verster-

onk, 僕一人称  
 mijn, 人称  
 ud, 三人称  
 haar, 三人称  
 zijn, 三人称  
 huy, 三人称

ping heeft plaats, wanneer eenig, zeker, menig, of ook een bezittelijk voornaamwoord, als mijn, u, zijn, ons, haar, huy voorafgaat, als eenig wenschelijk ding, zeker aandachtig huy, mijn, u lief kind, enz.; terwijl het bepalende lidwoord, almede het aanwijzende voornaamwoord, weder de e vorderen in het, dit, of dat lieve kind; het, dit, of dat sterke paard, enz.

S. 66. Nog verdient hier aangemerkt te worden, dat de welluidendheid somtijden de achtervoeging der e verbiedt, naar de regels der tale dezelve anders konden vorderen. Zoo zegt men een knaardere, maar niet een moeijer, lijkere taak, in welk laatste geval de e, welluidendheid, dithulke, wordt weggelaten. Desgelijks zegt men de veel voortdreffelijker daad, een verkerener bestemming, het onbexonnen gebrag. Somtijden kan men de e, naar het, gevallen, weglaten, of bijvoegen, als de nagelaten, of de nagelaten gedichten.

S. 67. Er zijn verder eenige bijvoegelijke naamwoorden, die, uit kunnen aard, voor geene verbuiging vatbaar zijn. Daar toe behooren 1) die, welke op lei en hande eindigen, als allerlei menschen, schriften van allerhande aard, enz. 2) die, welke de stoff der dingen aanduiden, en uit dien hoofde stoffelijke adjectiva genoemd worden, als binnen schotels, zilveren kannen, houten vorken, marmeren tafels, wollen kleederen, linnen rokken, enz. 3) die, welke van den naam eener stad ontleend zijn, en op ee uitgaan, als Amsterdammers schippers, Harlingen kooplieden, Kraatburger Snijf, enz.

S. 68. Eindelijk moet omtrent de verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden nog worden aangemerkt, dat hij,

凡三記、如右者云云



世に於ては、  
一、二、三、四、五、六、七、八、九、十、十一、十二、十三、十四、十五、十六、十七、十八、十九、二十、二十一、二十二、二十三、二十四、二十五、二十六、二十七、二十八、二十九、三十、三十一、三十二、三十三、三十四、三十五、三十六、三十七、三十八、三十九、四十、四十一、四十二、四十三、四十四、四十五、四十六、四十七、四十八、四十九、五十、五十一、五十二、五十三、五十四、五十五、五十六、五十七、五十八、五十九、六十、六十一、六十二、六十三、六十四、六十五、六十六、六十七、六十八、六十九、七十、七十一、七十二、七十三、七十四、七十五、七十六、七十七、七十八、七十九、八十、八十一、八十二、八十三、八十四、八十五、八十六、八十七、八十八、八十九、九十、九十一、九十二、九十三、九十四、九十五、九十六、九十七、九十八、九十九、百

ten minste  
注

此處  
高去分

De plaats van zelfstandige bekleedende, in het meervoud althans, enen als deze verbogen worden. Dus zegt men de magtigen en groeten (niet de magtige en groete) dezer aarde, gelijk ook Sommigen zijn van dit, andren van een tegengestelt gesluden. Doch, in het enkelvoud, heeft het gebruik daarvoor niet een stellig besluit, en doet men verhalve bare met, bij voorbeeld, de vrome te ver-  
lijgen des vromen, of van den vromen, den vromen, of aan den vromen, den vromen.

Trappen van vergelijking.

S. 69. De bijvoegelijke naamwoorden hebben ook trappen van vergelijking. Men bedient zich daarvan, wanneer men twee voorwerpen, ten aanzien van zekere hoedanigheid, met elkander wil vergelijken, en het een ne boven het andere verheffen, mitsgaderen wanneer men een voorwerp, te dien aanzien, boven meerdere, of ook boven alle voorwerpen van dezelfde soort wil verheffen. Deze trappen dragen den naam van den vergrootenden, en den overtreffenden trap. De eerste wordt gevormd door den uitgang er achter het bijvoegelijke naamwoord te wegen, waarbij sommigen, stilluidendheidshalve, nog de d wordt ingelascht, als groo<sup>t</sup>er van groo<sup>t</sup>, hoog<sup>er</sup> van hoog, breed<sup>er</sup> van breed, knard<sup>er</sup> van knar. De tweede, of overtreffende trap wordt gevormd door te achter het bijvoegelijke naamwoord te plaatsen, als groo<sup>t</sup>st van groo<sup>t</sup>, mag<sup>t</sup>igst van mag<sup>t</sup>ig, enz. Wil men deen trap nog verder uitbreiden, om aan te duiden, dat iets, ten aanzien van zekere hoedanigheid, niet alleen meerdere, maar zelfs alle voorwerpen,

pen van dezelfde soort overtreft, zoo plaatst men daars, voor aller, als all<sup>er</sup>hoo<sup>st</sup>, all<sup>er</sup>lie<sup>ft</sup>st, enz.

此處  
注

S. 70. Der nadere opheldering van het gezegde kunnen de volgende voorbeelden dienen: gezondheid is groo<sup>t</sup>er schat, dan rijkdom; Amsterdam is de aantien<sup>ig</sup>ste stad van Holland; een waar vriend is de al<sup>er</sup>loof<sup>te</sup>lijkste be<sup>er</sup>sting.

S. 71. De bijvoegelijke naamwoorden zijn, in den vergrootenden en overtreffenden trap, evenveel als anders, voor verbuiging vatbaar, en volgen daarbij dezelfde regels. Alleen wordt bij den vergrootenden trap, vooral in lange woorden, stilluidendheidshalve, de verbuiging meer dan elders weggelaten, als niet<sup>er</sup> maakt een' verho<sup>er</sup>, ner indruk op de ziel; ik heb nimmer een' ondrage<sup>er</sup>, lijker hoogmoed aangetroffen. van

S. 72. Ook de deelwoorden nemen, ter aanduiding der voorgestelde trappen van vergelijking, de uitgangen er en te aan, als dringender, dringend<sup>st</sup> van dring<sup>en</sup>; wel<sup>er</sup>, sprekender, wel<sup>st</sup>sprekend<sup>st</sup> van wel<sup>en</sup>sprek<sup>en</sup>; geleed<sup>er</sup>, geleed<sup>st</sup> van geleed<sup>en</sup>; volmaakter, volmaakt<sup>st</sup> van vol<sup>en</sup>maakt<sup>en</sup>, enz. Hier echter wordt bij den vergrootenden trap, inzonderheid der bedrijvende deelwoorden, de verbuiging, nog meer dan elders, door de stilluidendheid verboden.

S. 73. vele deelwoorden nochtans, ook die uit kracht van hunne beteekenis voor vergroo<sup>t</sup>ing vatbaar zijn, nemen de voorgemelde uitgangen niet aan. Zoo wil het gebruik niet, dat men beminnender, beminnend<sup>st</sup>, te van beminn<sup>en</sup>, of beminder, beminder<sup>st</sup> van bemind<sup>en</sup> vorme, en zoo in vele andere. In dergelijke gevallen



gebruikt men meer ter aanduiding van den vergroo-  
tenden, en meest van den overtreffenden trap, van wel-  
ke omschrijvingen men zich somtijden ook bedient bij  
woorden, in welke het gebruik de meergenoemde uitgan-  
gen niet verwerpt.

S. 74. Bij zamengestelde bijvoegelijke naamwoorden  
neemt alleen het laatste lid der samenstelling de ver-  
grootende uitgangen achter zich, als weldadiger, wel-  
dadigt van weldadig; grootmoediger, grootmoedigt van  
grootmoedig. Men zegge en schrijve derhalve ook goed-  
koop, goedkoop van goedkoop, niet, zoo als sommigen  
willen, betkoop, betkoop.

E. Over de telwoorden

S. 75. De telwoorden dienen, om eene hoeveelheid  
van zekere dingen aan te duiden. Zij drukken of een  
bepaald, of een onbepaald getal uit, en worden, overeens,  
konstig hierna, in bepaalde, en algemeene verdeeld.

S. 76. Bepaalde telwoorden zijn die, welke de hoofd-  
of grondgetallen aanduiden, als een, twee, drie, tien, twan-  
tig, honderd, enz. Zekere zijn deels wortelwoorden  
(of althans die daarvoor kunnen gehouden worden),  
als een, twee, drie, vier, vijf, enz.; deels afgeleide als  
twintig, dertig, veertig, enz., die, met achtervoeging van  
den uitgang tig, van de bovengenoemde woorden afkom-  
men; deels eindelijk zamengestelde, als elf (eenlif),  
twaalf (twaalf), dertien, veertien, enz.

S. 77. Het telwoord een wordt als het lidwoord de  
bogen, en onderscheidt zich van hetzelve alleendru-  
gvoer, dat het den nadruk der uitspraak ontvangt. Het

九十七  
九十八  
九十九

手続人程

lidwoord de vooropzettende, neemt het, in alle drie ges-  
lachten, de aan, en heeft in den tweeden naamval van  
het mannelijke en onzijdige geslacht des eenen, of van  
den eenen, van het eene. Hetzelfde gelte, wanneer  
eenig voornaamwoord, als deze, die, mijn, enz. voorop,  
komt, mitsgaders wanneer het, in vereening met het  
bepalende lidwoord, of eenig voornaamwoord, voor een  
zelfstandig naamwoord komt, als de of deze eene man,  
het of dit eene paard, enz.

S. 78. De overige bepaalde telwoorden blijven, voor zelf-  
standige naamwoorden geplaatst, altijd onverbogen, als  
twee mannen, drie vrouwen, twintig schepen, honderd  
guldenen, enz.

S. 79. Zij zijn echter, in sommige gevallen, voor ver-  
buiging vatbaar, wanneer zij namelijk, of achter een  
persoonlijk voor naamwoord, of geheel op zich zelven staan,  
als zij kwamen met hien viereen; mij verdeelden het  
onder ons twintigen; na viereen, na zagen, dat is,  
na vier, het uren; men versloeg de bij duizenden, enz.

S. 80. De bepaalde telwoorden komen ook, somtijden,  
als op zich zelve staande zelfstandige naamwoorden voor,  
zoo in het vrouwtelijke als onzijdige geslacht, bij voor-  
beeld, ik heb de drie, gij de een, zij de het gevoel; hij  
heeft drie tieners; het honderd kost drie guldenen, enz.  
Zoo leet men ook een groot twintig, een kleine dui-  
zend.

S. 81. Ook laten zich zelfstandige naamwoorden, op  
er uitgaande, van de telwoorden afleiden, als een ket-  
tiger, dat is een man van zestig jaren, of ook een  
schip van zestig stukken geschut.

○此  
上  
支  
フ  
ナ  
シ  
フ  
セ  
フ  
セ  
○  
情  
變  
可  
レ  
○  
數  
無  
ク  
ニ  
シ  
フ

二十餘リ  
千  
百  
五十  
ノ  
意

之  
之  
八  
定  
數  
詞  
一  
實  
先  
詞  
之  
前  
來  
夕  
時  
取  
又  
ト  
云  
フ  
以  
レ  
微  
之  
前  
可  
レ  
前  
ノ  
十  
八  
年  
リ  
云  
レ  
リ



ト下 沃 裁  
天 了 詩  
下 介 1

S. 82. Beide beteekent zoo veel als alle twee. Het wordt gebruikt, wanneer twee dingen te samen genomen worden, of als te samen genomen beschouwd moeten worden, en komt meestal in het meervoudige getal en als bijvoegelijk naamwoord voor, als beide handen gebruiken, aan beide ooren doof zijn. Sommijlen echter wordt het zelfstandig gebruikt, als zij zijn beiden arm; geen van beiden heeft het gevaan; het geschiedt met beider goedvinden. In een enkel geval ook, wordt beide met een werkwoord in het enkelvoudige getal vereenigd, wanneer het namelijk door het een en het ander verklaard kan worden, als hij speelde en zong, maar beide was eren gebrekkig.

S. 83. Eindelijk worden de telwoorden ook met half, halve zamengesteld, als anderhalve stuur, derden half ellaken, terendhalf uur gaans. Leet half wordt, ter aanduiding van eene bekende getalvoort, ook zelfstandig gebruikt.

S. 84. De algemeene telwoorden, door welke geen bepaald getal wordt aangeduid, bevatten of alle eenheden onbepaald, als al, ieder, iegeijk, elk, geen; of een groot gedeelte van dezelve, als veel, menig; of slechts een klein gedeelte, als weinig, eenig, ett lijk, Sommige.

S. 85. Omtrent al, alle hebben wij eenige aanmerkingen te maken. De eerste is, dat al, vóór het bepalende lierwoord, of ook vóór een voornaam, wordt geplaatst, onverboogen blijft, als hij deed al den arbeid; al de menschen van die plaats; al

Die heerlijke uithigten; al mijne hoop, enz. Eene andere aanmerking betreft het onderhouden gebruik van alle vóór enkelvoudige zelfstandige naamwoorden. Wanneer namelijk deze in een verbaal melenden of meervoudigen zin gebezigd worden, blijft alle onverboogen, als aan kant, alle dag, enz. voor aan alle kanten, alle dagen. Daarentegen wordt alle verboogen, wanneer het, in de beteeke, nis van ieder, bij een enkelvoudig zelfstandig naamwoord voorkomt, als ik wensch u allen voorspoed; hij geeft zich over aan allen wellust. Eindelijk zij nog aangemerkt, dat alle gemeenlijk vóór zelfstandige naamwoorden in het meervoudige geslacht geplaatst wordt, als alle menschen moeten sterren; de nietigheid aller wereldlijke goederen, of ook bij persoonlijke of aanwijzende voornaamwoorden gebezigd wordt, in welk geval het achter dezelve staat, als zij allen, deze allen hebben het verklaard. Het zal vóór naauwelijks herinnering behooren, dat alle, in het laatste getal, de verhuizing der zelfstandige naamwoorden aannemt, welke het indergelijks verkrijgt, wanneer het op zich zelve staat, bij voorbeeld, allen komen hierin overeen; zijn huil staat voor allen open.

餘り容易に入キテナリ

S. 86. Elk, ieder, eenig, menig, en geen worden, bij zelfstandige naamwoorden gebezigd, op de wijze der bijvoegelijke verboogen. Op zich zelve staande, zijn elk, ieder, gelijk mede elk een, een ieder, ieder een, iegeijk en een iegeijk, in de verhuizing, elks, ieders, elk eens, een ieders of eens ieders,



iederens, iegelyks, en eens iegelyks op eens iegenlyken. Al deze woorden hebben, uit kunnen aard, geen meervoud.

§. 87. Veel en weinig blijven doorgaans onverboogen, en ontvangen een tweeden naamstal achter zich, die eikter in sommige gevallen, bijzonder bij woorden van het vrouwelelike geslacht en in het meervoud, niet kennelyk is, als veel goeds; weinig nicts; veel veugde, weinig vordpeds; veel koopden, veel kinnen; voor weinig dagen; kon ook een weinig wijnt, ent. Hetzelfde geldt omtrent meer en minder, als meer geldt, minder veugd, meer menschen, minder zorgen. — Veel eikter wordt ook dikwerf voor zelfstandige naamwoorden, in het meervoud, op de wijze der overige byvoegelyke naamwoorden verbogen, als vele menschen, vele goederen, ent. — Hetzelfde geldt omtrent weinig plaats, wanneer daarvoor het bepalande lidwoord, of ook een voor, naamwoord komt, als de weinige moete; het weinige goed; de weinige redenen; une weinige voor zorg, ent.

§. 88. Vele, weinige, op zich zelve staande, nemen, gelijk de verdere byvoegelyke naamwoorden, de re, het kenmerk der zelfstandige, aan, als velen hebben het gehoord. weinigen ter haete genomen. Die letter wordt mede achter eenige, sommige ettelijke gevogd, wanneer zij geen zelfstandig naamwoord bij zich hebben; doch hiermede verbonden, volgen zij de verbuiging der byvoegelyke. Voorts moet omtrent al de he woorden, met uitsondering van weinig, nog aan,

gemerkt worden, dat zij, in den tweeden naamstal van het meervoud, op en eindigen, hetzij zij met, of zonder een zelfstandig naamwoord voorkomen, als veler, of veler menschen begeren; eeniger, sommige, ettelijker, of ook eeniger, ent. menschen handelwijze. Hetzelfde is toepasselyk op beide, alle, als beider, of beider vaderen trouwe zorg; aller, of ook aller menschen lot.

### F. Over de Voornaamwoorden.

§ 89. Eene andere soort van woorden, tot welke zij thans gerorderd zijn, draagt den naam van voornaamwoorden, als derülke, die voor of in plaats van de zelfstandige naamwoorden gesteld worden. Men bemerkte namelyk, bij de vorming der talen, spoedig, dat het ten uiterste lastig, onbehagelyk, en tot duisterheid en verwarring hoogt aanleidelijk was, een zelfstandig naamwoord, het voornwerp des gespreks uitdrukkende, zo dikwyls te herhalen, als deszelfs aanduiding, in den voortgang der rede, noodzakelyk was, en vond daarom eene soort van woorden uit, waardoor men het eens bekende en genoemde voornwerp, in deszelfs onduidelikheid, bene betrekkingen met opzigt tot den zamenhang der rede, korter, gemakkelijker en zekerder kon aanduiden. Deken dient nu benyken de voor, naamwoorden, welke, uit dien hoopde, niet het minste geringe deel der rede uitmaken. Men onderscheidt dezelve gemeenlyk in het soort, name, lyk, persoonlyk, wederkeerende, bezittelyke, van,



gende, aanmijzende en betrekkelijke. Wij zullen over iedere <sup>deze</sup> deelen afzonderlijk spreken.

1. Over de persoonlijke voornaamwoorden.

§. 90. De persoonlijke voornaamwoorden zijn drie in getal, gelijk de personen, tot welker aanduiding zij dienen moeten. Het eerste drikt den persoon uit, die spreekt, het tweede dien, tot welken gesproken wordt, het derde dien, van welken gesproken wordt. Het laatste is van het uitgestrekte gebruik, daar het alle, toe leenlooze ald' leeren, de, voormenpen aanduidt, die in de taal, als werken, de wexen, voorkomen. De eerste of sprekende persoon wordt bij ons, in het enkelvoud, door ik, in het meervoud, door wij, de tweede of toegesprokene persoon, in beide getallen, door gij, de derde persoon, of het afwezend onderwerp des gespreks, in het enkelvoud, naar het verschil der geslachten, door hij, zij of het, in het meervoud, door zij uitgedrukt. De opgegevene voornaamwoorden echter ondergaan, in de verbuiging, nog verschillende veranderingen, of lieten worden, in de onderscheidene naamvallen, door andere woorden vervangen, die wij thans nog nader moeten doen kennen.

§. 91. De eerste persoon dan wordt, in de beide getallen, dius verbogen:

Enkelvoud.	Meervoud.
1. naamval. ik.	wij.
2. — mijns, mijner, of van mij.	onker, of van ons.

3. — mij, of aan mij. ons, of aan ons.

4. — mij. ons.

§. 92. De verbuiging van den tweeden persoon is, als volgt:

Enkelvoud.	Meervoud.
1. naamval. gij.	gij.
2. — uws, uwer, of van u.	uwer, of van u.
3. — u, of aan u.	u, of aan u.
4. — u.	u.

§. 93. Bij den eersten en tweeden persoon was de geslachtbepaling onnoodig, omdat hier het geslacht van zelf genoeg kennelijk is; doch bij den derden was dezelfde noodzakelijk; waarom dan ook onze taal driederlei uitdrukking ter aanduiding van dien persoon heeft. Zie hier de verbuiging, in het enkel- en meervoud, voor de drie geslachten:

Mannelijk.	Enkelvoud.	Meervoud.	Onzijdig.
1. hij.	hij.	zij.	het.
2. zijns, zijner, of van hem.	haar, of van haar.	haar.	van het.
3. hem, of aan hem.	haar, of aan haar.	haar.	het, of aan het.
4. hem.	haar.	haar.	het.
		Meervoud.	
1. zij.	zij.	zij.	zij.
2. hinner, of van hen.	haar, of van haar.	haar.	hinner, of van hen.



人代名詞ト  
ルハ姓ヲ持  
テ  
辞ヲ持  
テ  
ナラズ

3. hūn, of aan hen.	haar, of aan haar.	hūn, of aan hen.
4. her.	haar.	hen.

S. 94. De beide vormen van den tweeden naam, hal, mijns en mijner, uws en uwer, kunnen onherroepelijk, zonder onderscheid van geslacht, gebruikt worden. Men mag echter ook mijns en uws voor het mannelijke, mijner en uwer voor het vrouwelijke bezigen. Zijns en zijner zijn natuurlijk beiden alleen ter aanduiding van een' mannelijk persoon geschikt. Zelen echter zeren aan het eerste den voorrang. Ter opheldering van het hier gezegde zij met een woord aangemerkt, dat mijns, mijner, uws, uwer, zijns, zijner, eigenlijk tweede naamvallen zijn van de bezittelijke voornaamwoorden mijn, uw, zijn, welke mannelijke of vrouwelijke vorm schijnt af te hangen van eenig verzwegen zelfstandig naamwoord van het mannelijke of vrouwelijke geslacht.

S. 95. Gij, dat thans, zoo in het enkelvoud als meervoud, gebruikt wordt, is, in zijnen oorsprong, alleen meervoudig. Voor het enkelvoud was oorspronkelijk die, en in de verbogene naamvallen dij in gebruik; dan eene soort van wellerenheid is oorzaak geweest, dat men, in nasolging der Franschen, dit die en dij buiten gebruik gesteld, en verkoken heeft, in beide getallen, zich van het meervoudige gij te bedienen.

S. 96. Hūn en hen zijn eigenlijk niet dan door dwalecht verschil onderscheiden, en mogen die, in den derden en vierden naamval, onverschillig

gebruikt worden. Het gebruik echter heeft gewild, dat het eerste in den derden, het andere in den vierden naamval konde gebruikt worden. — Voor haar zegt men ook, volgens eenen anderen tongval heer, dat echter slechts in een enkel getal ter verrijping van een onaanname klankherhaling, gebruikt wordt.

S. 97. Ter onbepaalde aanduiding van den derden persoon, vooral in het meervoud, dient het woordje men, dat van gelijken oorsprong is met man, man, sch, en dus eigenlijk menschelijke personen betee-kent. Desgelijks wordt iemand onbepaald van een persoon gezegd, welk woord geene andere verrijping heeft. Van die van iemand in den tweeden naamval.

2. Over de wederkeerige voornaamwoorden.

S. 98. Wederkeerige voornaamwoorden zijn de zoodanige, van welke men zich bedient, wanneer de werking van een persoon of eene zaak op den werker zelven, of het onderwerp der rede terugkeert. Wij bezitten daarvan eigenlijk slechts één, en dit nog alleen voor den derden en vierden naamval, waarbij het gebruik van een dergelijk voornaamwoord ook alleen, of voornamelijk te pas kan komen. Dit eene, eigenlijk gezegd, de wederkeerige voornaamwoord heet zich, en wordt, in de twee genoemde naamvallen, in alle geslachten, zowel in het enkel- als meervoud,







S. 104. Om de verbuiging der bezittelijke voor-  
naamwoorden te doen kennen, zullen wij die  
van mijn hier laten volgen.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Stoimelijk.	Onzijdig.
1. mijn.	mijne.	mijn.
2. mijns, of van mijnen.	mijner, of van mijne.	mijns, of van mijn.
3. mijnen, of aan mijnen.	mijne, mijner, of aan mijne.	mijn, mijnen, of aan mijn.
4. mijnen.	mijne.	mijn.

Meervoud.

1. mijne.	Zoo als in het	Zoo als in het
2. mijner, of van mijne.	enkelvoud.	mannelijke geslacht.
3. mijnen, of aan mijne.		
4. mijne.		

S. 105. ons, us, zijn, hun en haar hebben  
dezelvde buiging. Bij het eerste heeft alleen  
dit verschil plaats, dat men in den eeryten  
naamval van het mannelijke geslacht, ook  
in het enkelvoud, onke zegt, als onke vader,  
enk. Dat hun in de verbuiging eene twee-  
de n aanneemt, zal naauwelyks herin-  
nering behoeren.

S. 106. Eindelyk zij nog aangemerkt, dat  
voor de bezittelijke voornaamwoorden ook  
het bepalende lidwoord de geplaatst wordt,  
als de mijne, de zijne, de uwe, enk. Zoo

Zegt men dit is niet uwe pen, maar de  
mijne; dit boek is niet het uwe, maar het  
zijne.

A. over de vragende voornaamwoorden.

S. 107. Voornaamwoorden, geschikt om eene  
vraag aan te duiden, dragen den naam van  
vragende voornaamwoorden. Zij zijn wie, wat,  
welke, hoedanige. Met wie vraagt men, om  
bepaald, naar personen, als wie heeft u dat  
gezegd? Wien behoort die buitenplaats? —  
Wat wordt nog onbepaald gebruikt, om naar  
allelei onbekende voorwerpen te vragen, als  
wat zoekt gij? Wat heeft men u verhaald?  
— Welke dient, om meer bepaald naar personen  
of zaken te vragen, als wie heeft dat huis ge-  
kocht? mijn neef. Welke neef? — Wat hebt gij  
gheoord? eene goede tijding. Welke tijding? —  
hoedanige eindelyk wordt gebruikt, wanneer  
men, bij zijne vraag, eigenlyk den aard of de  
hoedanigheid van een persoon of eene zaak  
bedoelt, als hoedanige man hoedanige vrouw  
heeft u dat gezegd? hoedanig huis is daar  
geboord?

S. 108. Wat wordt ook meermalen voor een  
zelfstandig naamwoord, zonder onderscheid van  
geslacht of getal, geplaatst, en dient, in dat  
getal, om eene meer bepaalde vraag te doen,  
als aan wat tafel hebt gij geketen? Wat wijn  
hebt gij daar? Wat menschen gingen daar



voorbij? om nog bepaalder te vragen, plaatst men achter wat wel eens het voorzetsel voor, en het onbepalend lidwoord een, of ook wel alleen het eerste, als wat voor een man is dat? wat voor wijn hebt gij gedronken? Bij het meervoud valt een natuurlijk altijd weg. voort wordt dit lidwoord, tot hetzelfde einde, ook geplaatst achter welk en hoedanig, die, in dat geval, altijd onderbogen blyken, als welk eene belooning zoude gij verlangen? hoedanig eene geaardheid heeft uw vriend? In het byzonder wordt welk een by een uitroep van verwondering gebruikt, als welk een man is dat!

§. 109. omtrent wat moeten wij voort nog aanmerken, dat het, op zich zelf staande, geen voorzetsel voor zich ontvangt; maar dat men, in stede van aan, met, voor wat, zeggen moet naaraan, waarmede, waartvoor.

§. 110. Wie en welke nog doen kennen. Het eerste is, als volgt:

	Enkelvoud.	
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig
1. Wie.	Wie.	Wat, dit wordt niet verbogen.
2. Wiens, of van Wier.	Wier, of van Wie.	
3. Wien, of aan wien.	Wie, of aan Wie.	
4. Wien.	Wie.	

Meervoud.

Manl. en vrouwl.	onzijdig.
1. Wie.	Zonder meervoud.
2. Wier, of van wie.	
3. wie, wien (*), of aan wie	
4. Wie.	

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	onzijdig
1. welke.	welke.	welk.
2. welks, of van welken.	welker, of van welke.	welks, of van welk.
3. welken, of aan welken.	welke, of aan welke.	welk, welken, of aan welk.
4. welken.	welke.	welk

Meervoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	onzijdig.
1. welke.	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke geslacht.
2. welker, of van welke.		
3. welken, of aan welke.		
4. welke.		

5. over de aanwyzende voornaamwoorden.

§. 111. Chaanwyzende voornaamwoorden zijn die, welke dienen, om tekeere voorwerpen, als met den vinger, aan te wijzen. De voornaamste,

(\* wien echter nooit voor het vrouwelijke geslacht)



此期ハ、ユル  
 一、ニ、三、等  
 先ツ通例ハ

die men daartoe gemeenlijk brengt, zijn deke, die, gene, degene, diegenen, dekelte, dekelyde, lielyke, lekere, dergelyke, dergelyke, diwdanige, zo, danige.

§. 112. Deke, die, gene dienen ter onderscheid, ding van personen en zaken, als in de alge-  
 meene vernarring heeft deke zijn' hoed, die zijn' stok, gene zijn' mantel verloren. Deke en gene beteekent ook dikwerf zoo veel als de eene en andere, als ik heb deke en genekle, nigheden voor mijn kind gekocht. — doorts wordt gene van iets afgelegens gebruikt, in tegenstel-  
 ling van deke, dat op iets nabijgelegens liest, als aan deke zijde der rivier stonden de romei-  
 nen, aan gene de germanen. ook wordt gene van een' afgelegenen tijd gebruikt, als in gene gelukkige dagen.

§. 113. Deke wordt op de volgende wijze ver-  
 bogen:

	Enkelvoud.		onzijdig.
Mannelijk.	vrouwelijk.		
1. <u>deke</u> .	<u>deke</u> .		<u>dit</u> .
2. <u>dekes</u> , of van <u>deken</u>	<u>deker</u> , of van <u>deke</u> .		<u>dekes</u> , of van <u>dit</u> .
3. <u>deken</u> , of aan <u>deken</u> .	<u>deke</u> , <u>deker</u> , of aan <u>deke</u> .		<u>dit</u> , <u>deken</u> , of aan <u>dit</u> .
A. <u>deken</u> .	<u>deke</u> .		<u>dit</u> .
	Meervoud.		
Mannelijk.	vrouwelijk.		onzijdig.
1. <u>deke</u>	zoo als in het		zoo als in het

2. <u>deker</u> , of van <u>deke</u> .	enkelvoud.	mannelijke geslacht.
3. <u>deken</u> , of aan <u>deke</u> .		
A. <u>deke</u> .		

§. 114. Die, dat wordt verbogen als nie, wat. — de verbuiging van gene is, als volgt:  
 Enkelvoud.

Mannelijk.	vrouwelijk.	onzijdig.
1. <u>gene</u> .	<u>gene</u> .	<u>gene</u> .
2. <u>genes</u> , of van <u>genen</u> .	<u>gener</u> , of van <u>gene</u> .	<u>genes</u> , of van <u>gene</u> .
3. <u>genen</u> , of aan <u>genen</u> .	<u>gene</u> , <u>gener</u> , of aan <u>gene</u> .	<u>gene</u> , <u>genen</u> , of aan <u>gene</u> .
A. <u>genen</u> .	<u>gene</u> .	<u>gene</u> .
	Meervoud.	
1. <u>gene</u> .	Zoo als in het	Zoo als in het
2. <u>gener</u> , of van <u>gene</u> .	enkelvoud.	mannelijke geslacht.
3. <u>genen</u> , of aan <u>gene</u> .		
A. <u>gene</u> .		

§. 115. De gene en die gene hebben eene dub-  
 bele verbuiging, daar de en die op de wijze  
 hier woorden, en gene naar het straks opge-  
 geven voorbeeld verbogen wordt. gelijke dub-  
 bele verbuiging zullen wij straks in dekelte,  
 en dekelyde opmerken.

§. 116. Dekelte liest op een' persoon, of eene  
 zaak waarvan gesproken is, als ik vond den



tuin open, en ging in denkelten. Dezelve heeft meer nadruk, en duidt aan, dat geen ander bedoeld wordt, dan die, van wien gesproken is, als ik ontmoette denkelsten man, die mij den vorigen dag was tegengekomen, en sprak met denkelten. — Voor het onzijdige hetkelte zegt men dikwerf, bij verkorting, het.

§. 117. Wij laten hier de verbuiging van dekel, re volgen, waar uit terens die van dekelste, welke slechts in eene enkele bijzonderheid verschilt, gelijk die van kel, kelte, gekend kan worden.

	Enkelvoud.	
Mannelijk.	rouwelijk.	onzijdig.
1. <u>dekelre</u> .	<u>dekelre</u> .	<u>hetkelte</u> .
2. <u>dekelste</u> , <u>des</u> , <u>kelten</u> , of van <u>denkelten</u> .	<u>derkelsten</u> , of van <u>denkelre</u> .	<u>deskelste</u> , <u>deskelsten</u> , of van <u>hetkelte</u> .
3. <u>denkelten</u> , of aan <u>denkelsten</u> .	<u>denkelre</u> , <u>derkelsten</u> , of aan <u>denkelre</u> .	<u>hetkelre</u> , of aan <u>hetkelre</u> .
4. <u>denkelten</u> .	<u>dekelre</u> .	<u>hetkelte</u> .
	Meervoud.	
1. <u>dekelre</u> .	Zoo als in het enkelvoud.	gelijk het mannelijk.
2. <u>derkelsten</u> , of van <u>dekelre</u> .		
3. <u>denkelten</u> , of aan <u>dekelre</u> .		
4. <u>dekelre</u> .		

De bijzonderheid, waarin de verbuiging

van dekelste van die van dekelre verschilt, is, dat in den tweeden naamval van het mannelijke en onzijdige geslacht geene tweederlei verbuiging plaats heeft, maar alleen deskelsten gekend wordt.

6. Over de betrekkelijke voornaamwoorden.

§. 118. Betrekkelijke voornaamwoorden zijn de koodanige, die betrekking hebben op personen of zaken, van welke te voren gesproken is. Daartoe behooren welke, denwelke, die, wie, als ik ben de man, die u dat gekend heeft; hij verloor den vierbaarten schat, dien, of, welken hij op aarde bezat; de nachtegaal zingt met eene stem, wier, of, welker liepelykheid elk behoort, enz.

§. 119. omtrent die en wie verdient aange-merkt te worden, dat het eerste niet dan in den eersten en vierden naamval, het tweede schier alleen in de verbogene naamvallen, en wel voornamelijk in den tweeden en derden, gebruikt wordt. ook moeten wij hier waarschuwen tegen den misflag der genen, die wien, dat alleen tot het mannelijke geslacht behoort, ook in het onzijdige, voor welke, gebruiken.

§. 120. De verbuiging der opgegevene voorzetsels is, in het voorgaande, eeds aangegeneren. Het mingebruikelijke denwelke is, in verbuiging, aan dezelve gelijk, met uithoofding van den tweeden naamval, waar men



alleen deswelken, niet deswelke, zegt.

### G. over de werkwoorden.

#### 1. Derketter aard.

S. 121. Wij zijn thans tot het gemigtigt deel der taal of rede, en dat terens de ruimste Hoffs tot bewondering van de menphelijke Schranders, keid oplevert, het werkwoord namelijk, gewordev. Hetwelke dient in het algemeen, om datgene uit te drukken, wat men van een' persoon of eene zaak wil zeggen, en is derhalve in iederen vol, zin onontbeerlijk. Meer bepaaldelyk worden door de werkwoorden de werking, het bestaan, het lieden, het worden, de beweging, zyft, en wat dies meer zij, van de voorwerpen aangeduid. Bij een naauwkeurig toekigt onderscheidt men, in hunne beteekenis, twee hoofdraken, de uitdrukking namelijk van keere gesteldheid, werking of koedanigheid van een voorwerp, en de verkeering, dat die gesteldheid, werking of koedanigheid met der daad aan hetwelke toebehoort. Dit laatste maakt het eigenlyke wesen van het werkwoord uit, en wordt door het werkwoord zyn aangeduid, hetwelke daarom ook door velen, niet ten onrege, te, het werkwoord bij uitnemendheid, of het zelfstandig werkwoord genoemd wordo. Hetwelke ligt inderdaad, bij ieder werkwoord, ten grondslag. Immers, wanneer ik zeg het paard loopt, de kon schijnt, zoo prik ik hetwelke uit, aldus is het, de het paard is loopende, de kon is schijnende.

S. 122. gelijk de zelfstandige naamwoorden voor verbuiging vatbaar zijn, zoo nemen de werkwoorden insgelijks, door middel der dusgenomde verkeering, onderscheidene veranderingen aan. Door dit middel namelijk wordt: 1) de persoon, die iets bedrijft, ondergaat of zich in keere gesteldheid berisdt; 2) de tijd, wanneer; en 3) de rijke van het voorstel uitgedrukt. Er zijn talen, waarin deze drie bijzonderheden alleen door onderscheidene veranderingen in het werkwoord help worden uitgedrukt; doch de onze heeft daartoe ook nog meer andere hulpmiddelen noodig, gelijk ons in het vervolg nader blyken zal.

#### 2. Soorten van werkwoorden.

S. 123. Men onderscheidt in onze taal, gelijk in de meeste, doorgaans vijf soorten van werkwoorden, de bedrijvende namelijk, lijdende, wederkeerige, onzijdige en onpersoonlyke.

S. 124. Door bedrijvende verstaat men die werkwoorden, door welke eene werking wordt uitgedrukt, die op een ander voorwerp overgaat, als de meester onderwijft zijne leerlingen, de timmerman bouwt het huis. De werkwoorden onderwijzen, boeven, men, namelijk, houden een bedrijf aan, dat niet wil ledig is, ten hij men terens het voorwerp konne, dat onderweken, gebouwt wordt.

S. 125. Lijdende werkwoorden zijn die, waar by het voorwerp der werking, als keere handelen van een ander ondergaande, wordt voorgesteld.



als de leeringen worden door den meester onder  
weken; het hul wordt door den timmerman gebruikt.  
Eigenlijk intusschen is dit meer een bijzondere  
vorm, dan een afzonderlijke soort van werkvoor-  
den, daar alle bedrijvende, uit den werkenden, in  
den lijdenden vorm kunnen overgebracht worden,  
zoo als de bijgebrachte voorbeelden leeren. Verder  
zij nog aangemerkt, dat de Nederduitjche werk-  
woorden eigenlijk, door verhooging, geen lijdende  
vorm hebben, maar dien alleen, door vereni-  
ging van de hulpwoorden zijn en worden met het  
deelwoord, erlangen.

§. 126. De duidgenaamde Nederkerige werkvoor-  
den maken eigenlijk een onderdeel der bedrijven,  
de uit. Men geeft dien naam aan zulke werk-  
woorden, wier werking niet overgaat van op den  
werkenden persoon, als zich beroemen, zich schel-  
pen, zich bekinnen, zich schamen, zich vergissen  
en weinige andere. In eenen ruimeren zin  
en min nauwkeurig, kan men ook de meeste  
bedrijvende werkwoorden Nederkerige noemen,  
voor zoverre zij kunne werking etentker op  
den handelenden persoon hebben, als op een an-  
der voorwerp, kunnen overbrengen, by voorbeeld,  
zich waschen, zich beinnen, zich branden,  
zich snijden, enz.

§. 127. Er is, buiten de genoemde, nog een  
talrijke klage van werkwoorden, die men onzijdig  
noemt, omdat zij noch tot de bedrijvende noch  
tot de lijdende kunnen gebracht worden, maar een

middelvoort tusschen beide vormen. De werkwoorden,  
die tot deze klage behooren, geven op een bedrijf  
te kennen, doch dat niet tot een ander voornwerp  
overgaat, als loopen, wandelen, enz., of ook zulke  
een bedrijf, waaraan het lijdende voornwerp in het  
werkwoord zelf is opgesloten, als muisen, muisen  
vangen, vissen, visch vangen, of een eigenschap,  
als glimmen, gloeijen, verbleeken, of eenen toev.  
stand, als zitten, staan, liggen, zusten, enz.

§. 128. Onpersoonlijke werkwoorden, eindelijk, wor-  
den de loodanige genoemd, die, uit hoopde van hun-  
nen aard en beteekenis, geen der persoonlijke voor-  
naamwoorden, ik, jij, hij of zij, vooropnemen, als het  
dondert, regent, ineeuwt, enz.; het berouwt, spijt,  
verdriet, mij, in of hem, by welke de persoonlijke  
voornaamwoorden, in den verbogenen naamval,  
achter het werkwoord komen.

§. 129. De benaming van onpersoonlijke is ech-  
ter minder gepast, voor zoverre zich eigenlijk geen  
werkwoord, zonder werkenden persoon, laat denken,  
en in de taal kunde niet alleen de mensch, maar  
ook alle voorwerpen in de natuur, levende of  
niet als levende, als handelende beschouwd onvoor-  
geteld worden. Dus bekleedt in het zeggen het  
Smart, of berouwt mij dit gedaan te hebben, de on-  
bepaalde wijze de plaats van den derden persoon,  
alsof men zeide dit gedaan te hebben berouwt of  
Smart mij. In de uitdrukkingen die daad be-  
roouwt, of Smart mij, neemt het hulpstaandige naam-  
woord de plaats van den derden persoon in. Het



Sneeuwt, hagelt, bliksemt, ent. beteekent hetkelpde, als Daar is sneeuw, hagel, bliksem. Even zoo is het gelegen met den lijdenden vorm der onzijdige werkwoorden, welke, omdat zij hünne werking op geen ander voorwerp overbrengen, uit den aard, in dien vorm geen werkenden persoon voor zich duldten. Hier geen de uitdrukking Daar wordt geslapen, gemandeld, ent. lood veel te kennen, als hetgene Daar gedaan wordt, is slapen, mandelen, ent.

3. Nadere rangschikking der Nederduitsche werkwoorden ten aanzien van hünne verroeging.

S. 130. De Nederduitsche werkwoorden zijn, voortz. nog in twee hoofdrangen onderscheiden naar de verschillende verandering, die zij, in den onvolmaakt verledenen tijd en het lijdende deelwoord, ondergaan. Die tot den eersten hoofdrang behooren, worden ongelijkvloeiende, die van den tweeden gelijkvloeiende genoemd. Buitendien zijn er nog eenige werkwoorden, die, in hünne verroeging, van de gemene regelmaat afwijken, en uit dien hoofde den naam van onregelmatige Dragen.

S. 131. ongelijkvloeiende werkwoorden zijn die, welke, bij hünne verroeging, in den onvolmaakt verledenen tijd en het lijdende deelwoord, hetzij in den eersten alleen, hetzij ook in beide, van worttelklinker veranderen, als geien, gaf, gegeren, diegen, dreef, gedreeven; spreken, sprak, gesproken. Men kan, deze voorbeelden nog leeren, dat het

lijdende deelwoord het voorvoegsel ge vooropneemt, en, even als de onbepaalde wijze, op een zinnigt, alsmede, dat in sommige werkwoorden de worttelklinker, bij het deelwoord, eene andere verandering ondergaat, dan bij den onvolmaakt verledenen tijd. Ten aanzien van het voorvoegsel ge moet verder nog worden aangemerkt, dat het, zelve wegrukt bij het deelwoord van die werkwoorden, welke met een onuitsprekbaar worttel zijn zamengesteld, als beleden, niet begeleden, van belyden; beschreeven, niet begechreeven, van beschrijven, ent.

S. 132. gelijkvloeiende werkwoorden zijn die, welke hünne worttelklinker steeds onveranderd behouden. De onvolmaakt verledene tijd van deze werkwoorden wordt gevormd door achtervoeging van de of te achter het zakelijke deel van dezelve, en het lijdende deelwoord door achtervoeging van de enkele d of t, en voorvoeging van ge. Hier komt, op de voorgestelde wijze, van leef, het zakelijke deel van lezen, de onvolmaakt verledene tijd leefde, en het deelwoord geleefd; van smaak, het zakelijke deel van smaken, smaakte en gemaakt; van hoor, het zakelijke deel van hooren, hoorde en gehoord; van hoop, het zakelijke deel van hopen (hoop voeden), hoopte en geloofd, ent. Het gekke omtrent de wegraking van het voorvoegsel ge bij het deelwoord van die werkwoorden, welke met een onuitsprekbaar worttel zijn zamengesteld, is ook hier



toepasfelijk, als lemind, niet begemind, beninnen, enz.

S. 133. Enkele werkwoorden zijn deels gelijk-, deels ongelijkvloeyend, of liever zijn van den staat van ongelijkvloeyende, door verloop van tijd, tot dien der gelijkvloeyende genaderd, als bakken, bak, te (ouderling biek), gelakken; lagchen, lachte (ouderling loech), gelagchen, wieken, wreekte (ouderling wrak, wrote), genroken, en meer andere (\*).

S. 134. onregelmatige werkwoorden worden de toe, danige genoemd, die in een of meerdere opzigten, van de genoemde soorten en gemene woordbeging afwijken en in het bijzonder die, welke uit onderscheidene werkwoorden tot een zijn zamengesmolten. Dus kan men slaan, bij verkorting voor slagen, en ik sla voor ik slaag, loeg, geslagen; doen en ik doe (voor daen, ik daad), deed, gedaan (voor gedaen); staan en ik sta (voor stande, ik stand), stond, ge, staan (voor gestanden); gaan en ik ga (voor gan, gen, ik gang), ging, gegaan (voor gegangen; liere

(\*) Schrandere taalkonners hebben opgemerkt, dat de ongelijkvloeyende werkwoorden de oudste zijn, en de gelijkvloeyende, voor een groot deel, kunnen oorsprong ver schuldigd zijn aan helpstandige naamwoorden, die van ongelijkvloeyende werkwoorden afstammen. Zoo komt, bij voorbeeld, slagen, slaagde, geslagen van het helpstandige slag, en dit wederom van slaan (oudtijds slagen), slag, geslagen, loegen, loegde, gehoegd van het helpstandige loeg, en dit wederom van liugen, loeg, gehoegen, enz.

en ik lie (voor liegen, ik liig), loeg, gehoegen (voor ge, liegen), tot de onregelmatige brengen, voor toeterre lij door de lamentrekking, die lij in de aangete, lene gevallen ondergaan, van de gemene regelmaat afwijken. Desgelijks behooren mogen, kunnen en willen tot de onregelmatige werkwoorden, niet ste, chts voor tooverre lij, in den dorden persoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze, niet, even als de overige werkwoorden, de t aannemen, als hij mag, kan en wil; maar ook voor tooverre lij, of althans de beide excepte, in tegenstelling van de meeste werkwoorden, in de onbepaalde wijze een anderen klinker vertoonen, dan in den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze, en botendien, ook in de onderscheidene personen, eenen verschillenden klinker hebben, als mogen, ik mag, gij moogt, hij mag; - kunnen, ik kan, gij kunt, hij kan. Mogen wijkt, nog in een ander opzigt, van de gemene regelmaat af, als hebbende, in den onvolmaakt verledenen tijd, bij alle personen de t, die anders alleen achter den tweeden gevogd wordt, als ik moogt, gij moogt, hij moogt. Hetzelfde geldt omtrent ik, gij en hij bragt, dacht, kocht, plagt, locht, van brengen, denken, koopen, plejen, loeken.

S. 135. Den naam van onregelmatige werkwoorden dragen, inzonderheid de meeste hulpwoorden, dat is, die werkwoorden, van welke hulp men zich, bij de verweging, bedient. Van deze mag botenal het werkwoord zijn dus genoemd worden, als hetwelk uit verschiedene



werkwoorden, bennen, zijn, weten, enz. is zal,  
mengstels, zoo als nader blyken zal, wanneer  
wij de verwoeging van hetzelve zullen opgeven.  
ook zullen en hebben mogen onregelmatig  
heeten. Dus, by voorbeeld, is de derde persoon  
van den tegenwoordigen tijd der aantoonende  
wijze van hebben, die heeft luidt, van het oude  
werkwoord heven afgeleid; en de onvolmaakt  
verledene tijd had, hadde, is gesproken uit een  
mentrekking van hadde, hadde, hadde, den on-  
volmaakt verledenen tijd van het oude haben.  
Dan de onregelmatigheid der beide laatstgenoemde  
de hulpwoorden zal insgelijks nader blyken  
uit de opzate van hunne verwoeging.

A. over de verwoeging, en byzonder over de  
deelwoorden, en over de wijzen en tijden  
der werkwoorden.

S. 136. Wat men door verwoeging te verstaan  
hebbe, is in het voorgaande reeds verklaard.  
Er zijn talen, waarin dezelve byna geheel door  
verandering van het werkwoord zelf, en voor-  
al van dezelve's uitgang, geschiedt; doch in on-  
ze taal heeft men daartoe, gelijk mede reeds  
werd opgemerkt, de hulp van andere werkwoor-  
den noodig, die, uit dien hoopde, hulpwoorden  
genoemd worden. Deze zijn vier in getal, zullen,  
hebben, zijn en worden. De  
laatste komen meer byzonder by de lybende  
werkwoorden, of in den lybenden staat te pas,

welke in onze taal eigenlijk geheel ontbreekt,  
en niet, dan door behulp dier werkwoorden, kan  
worden uitgedrukt. Zullen dient by alle  
werkwoorden, om den toekomenden tijd, uit te  
drukken, als ik zal beminnen, ik zal bemind  
worden, ik zal leren, enz. — Hebben wordt ge-  
bruikt, om de verledene tijden aan te duiden,  
niet slechts in alle bedrijvende werkwoorden,  
als ik heb of had bemind, maar ook in een  
groot deel der onzijdige, als ik heb gesmaakt,  
had gestaan, enz. Doch dit alles zal, in het  
vervolg, duidelijker worden.

S. 137. De deelwoorden vereischen, in de eer-  
ste plaats, eenige verklaring, omdat een dezelve,  
ter by de verwoeging onder werkwoorden, van  
grootten dienste is. Men kan dezelve het best  
beschrijven als van werkwoorden afgeleide by-  
voegelyke naamwoorden, die, om het deel, dat zij  
aan de eigenfchap van beide hebben, den naam  
van deelwoorden dragen. Zij zijn twee in getal,  
het bedrijvende of tegenwoordige, en het lybende,  
of verledene. Het eerste wordt gevormd  
door achterwoeging van de achter de onbepaalde  
wijze, als hoorende, gevende, lerende; het twee-  
de door plaatsing van d of t achter het zake,  
lyk deel des werkwoords, en voorwoeging van ge,  
of ook, by de ongelijkvloeyende, door den uitgang en,  
en het voorvoegsel ge, als gheoord, gemaakt, gege-  
ven, geleken, gesproken. Het laatste, schoon door-  
gaans het lybende genoemd, kan echter, door byvoe-

三十一



ging van hebbende, ook als bedrijvend, door in den verledenen tijd, gebruikt worden, als gehoord, gelezen hebbende. In eenen lydenden tin krijgt het ook tijde, het deelwoord van zijn, achter zich.

S. 138. Tot nadere kennis van de vervoeging der werkwoorden, moet men vooraf een naauw, keurig begrip van hinnis wijzen en tijden hebben, bij welke nadere ontwikkeling ook de onderscheiding van getallen en personen kennelijk zal worden. De wijzen zijn vier in getal, de onbepaalde namelijk de aantoonende, gebiedende en aanvoegende.

S. 139. De onbepaalde wijze is die, welke de handeling van het werkwoord, in eenen algemeenen tin, zonder bepaling van persoon of getal, maar alleen met aanwijzing van tijd, voorstelt, als hooren, gehoord hebben, zullen hooren, waarin zich de tegenwoordige, verledene en toekomstige tijd vertoonen.

S. 140. De aantoonende wijze is die, waardoor het bedrijf, de toestand, enz., door een werkwoord uitgedrukt, naar de verschiedenheit der tijden, zegt, breedt wordt voorgesteld of aangetoond, als ik hoor, maak, heb gehoord, gewaakt, zal hooren, maken, enz.

S. 141. De gebiedende wijze wordt gebruikt tot het geven van eenig bevel, of ook om een verzoek, opmerking of vermaning uit te drukken. Daar de persoon, aan wien eenig bevel, verzoek, opmerking of vermaning geschiedt, tegenwoordig is, of voorzondersteld wordt te zijn, komt hier geen verschil van tijden, en geen persoon buiten den tree,

den, in het enkel en meervoud, te pass. Bevelen wordt hier, in tegenstelling van hetgene by ande, de wijzen geschiedt, achter het werkwoord geplaatst, als hoor, of hoort gij.

S. 142. De aanvoegende wijze is die, waar, door iets inijpelachtig of ontkerend gezegd wordt, waardoor een wensch, eene voornaaft, toelating of aansporing wordt uitgedrukt. Zij komt, zoo op zich zelve, als ook met voorplaatsing van voegwoorden, voor, in welk laatste geval zij echter niet van de voegwoorden afhangt, maar hare grond heeft in het ontkerken der voorstelling, als hij leve, ga, werke; hij doe, wat hij wil, het zal hem niet gelukken; trachten wij dit te verwerpen; dat hij leve; ach dat ik hem gezien hadde; ik spreek, opdat ik gehoord worde; ik twijfel, of het waar zij, enz.

S. 143. De tijden, tot welke beschouwing hij thans overgaan, zijn vijf in getal, de tegenwoordige namelijk, de onvolmaakt verledene, de volmaakt verledene, de meer dan volmaakt verledene en de toekomstige tijd. Deze hebben, althans in de aantoonende en aanvoegende wijze, de onderscheiding van drie personen, den sprekenden, den toegesprokenen en dien, van wien gesproken wordt, en van het enkelvoudige en meervoudige getal gemeen.

S. 144. De tegenwoordige tijd duidt aan, dat de zaak, waarvan men spreekt, plaats heeft op het zelfde oogenblik, waarop men spreekt, als ik



werk, ik schrijf, ik word bemind, gij slaapt, zij  
lezen, enz.

§. 145. De onvolmaakt verledene tijd, die, even  
als de voorgaande, door verandering van het werk,  
woord hely gevormd wordt, stelt eene zaak voor,  
die voort is op den tijd, waarin men spreekt, maar  
nog duurde op den tijd, waarvan men spreekt, of  
duidt eene handeling aan, welke nog niet geheel  
voort is, wanneer eene andere begint, als ik wer,  
kte, ik schreef, ik werd bemind; toen ik van den  
man sprak, zag ik hem voor mij staan.

§. 146. De volmaakt verledene tijd stelt eene  
zaak voor, als geheel geëindigd op den tijd, waarin  
men spreekt, zonder enig oplicht op eenigen ande-  
ren tijd, of eenige andere handeling. Ditelke wordt  
gevormd, bij de bedrijvende werkwoorden, door vereeni-  
ging van het hulpwoord hebben, in den tegenwoor-  
digen tijd, met het verledene of lydende deelwoord,  
als ik heb bemind, gemaakt, gegeven; bij de lyden-  
de werkwoorden, door samenroeping van het hulp-  
woord zijn, in den aangevallen tijd, met hetzelf-  
de deelwoord, als ik ben bemind; en bij de onzijdige  
werkwoorden, deels door vereeniging van het hulp-  
woord hebben, deels door die van zijn met het  
meergenoemde deelwoord, als ik heb gearbeid, gen-  
luisterd, gespraakt, gelegen, geklapt, en ik ben  
gebleven, ontwaakt, gekonken, gekomen, gedaald,  
enz. (\*)

§. 147. De meer dan volmaakt verledene tijd  
geeft te kennen, dat eene zaak reeds geheel

voort was, toen eene andere begon. Ditelke  
wordt op gelijke wijze gevormd, als de voorgaande  
tijd, door vereeniging namelijk van het hulpwoord  
hebben of zijn, in den onvolmaakt verledenen tijd,  
met het verledene deelwoord, als ik had gehoord,  
gemaakt; ik was bemind, gebleven, enz.

§. 148. De toekomstige tijd beteekent, dat  
iets zal geschieden, en wordt gevormd door  
samenroeping van het hulpwoord zullen met  
de onbepaalde wijze van een werkwoord, als  
ik zal maken, beminnen. Dan er is nog  
een tweede toekomstige tijd, welke door vereeni-  
ging van het hulpwoord zullen met den verle-  
denen tijd der onbepaalde wijze gevormd wordt,  
en te kennen geeft, dat iets toekomstig is op  
den tijd, waarin men spreekt, doch verleden zal  
zijn op den tijd, waarvan men spreekt, als ik  
zal gehoord, gemaakt hebben, enz. Beide deze  
tijden komen ook in de aanroepende wijze voor,  
alwaar de eerste beteekent, dat iets voortwaards,  
lyk, of op eene onderstelling toekomstig is, als  
ik zoude maken, beminnen, geven, de tweede, dat  
iets voortwaards toekomstig gekegt is, als ik

(\*) Men zegt gemeenlyk, dat die onzijdige werk-  
woorden, welke meer een bedrijf, dan lyden beteekenen,  
met hebben, die daarentegen, welke beteekenis meer  
tot de lydende nadert, met zijn verroegd worden. Doch  
deze regel is aan zoo vele uitkonderingen onderhevig,  
dat ditelke den naam van regel geenszins voeren kan.

三十八



Zoude gemaakt, bemind, gegeven hebben.

5. Voorbeelden van verroeping.

§. 149. Ter nadere opheldering van het te rozen aangemerkte, en ter volledige ontvinding van het genigtigste der taaldeelen, zullen wij thans eenige voorbeelden van verroeping laten volgen, en wel, in de eerste plaats, van de hulpwoorden zullen, hebben en zijn, als die in alle werkwoorden voorkomen, en daarna van een gelijkvloeyend en een ongelijkvloeyend werkwoord, zoo in den bedrijvenden, als lijdenden staat.

§. 150. Het hulpwoord zullen, dat, volgens de opmerking van geleerde taalbeoefenaars, eigenlijk moeten, verplicht zijn beteekent, is alleen in die tijden en wijzen in gebruik, welke noodig zijn, om den toekomenden tijd uit te drukken. Zie hier dezelve:

Onbepaalde wijze.

Zullen.

Deelwoord.

Zullende.

Chantoonende wijze.

Tegenwoordige tijd.

enkelvoud.

ik zal.

gij zult.

hij, of zij zal.

meervoud.

wij zullen.

gij zult.

zij zullen.

onvolmaakt verledene tijd (\*).

(\* In de meeste spraakkunsten wordt zoude, niet als de onvolmaakt verledene tijd der aan, toonende, maar als de tegenwoordige tijd der aan, roegende wijze voorgesteld. Van deze voorstelling is onnaauwkeurig, en vermart twee geheel onderscheidene zaken, deszelfs gebruik namelijk, als hulpwoord ter verroeping van andere werkwoorden, en den tijd en de wijze, die daaraan op zich zette, bij de verroeping van het werkwoord zullen, eigen zijn. Als onderdeel van dit werkwoord beschouwd, is zoude niet anders, dan de onvolmaakt verledene tijd der aantoonende wijze. Voor zullen, namelijk, zeide men oüdtijds, volgens eene gebruikelijke letterverwisseling, ook kollen en kallen. Van het laatste is de eerste en derde persoon van het enkelvoud van den tegenwoordigen tijd, ik en hij zal, in gebruik gebleven; van kollen wordt, volgens de regelmaat der gelijkvloeyende werkwoorden, de onvolmaakt verledene tijd ik kolde gevormd, waaruit, volgens eene zeer gebruikelijke letterverwisseling, ik zoude gesproken is. Dezelvde verwisseling doet zich voor in soude, soldij, soude, soude, en soude; in gullen, vergullen, en goude; in houden, en holden, van welk laatste de onvolmaakt verledene tijd hielde zijnen oorsprong heeft; in enkelvoudig, meervoudig, dig voor enkelvoudig, meervoudig, van het oude vel, den, thans voimen; in woude, bij verkorting wou, voor wolde, van het oude wollen, thans willen, en vele anderen.



ik <u>zoude</u> .	Wij <u>zouden</u> .
gij <u>zoudet</u> , of <u>zoudt</u> .	gij <u>zoudet</u> , of <u>zoudt</u> .
hy, of <u>zij</u> <u>zoude</u> .	hy <u>zouden</u> .
S. 151. De vervoeging van het werkwoord <u>hebben</u> geschiedt op de volgende wijze : onbepaalde wijze.	
Tegenw. tijd.	verledene tijd. Toekomende tijd.
<u>hebben</u> .	<u>gehad hebben</u> . <u>kullen hebben</u> .
Deelwoorden.	
<u>hebbende</u> .	<u>gehad hebbende</u> . <u>kullende hebben</u> .
Aanvoegende wijze.	
Tegenwoordige tijd.	
Enkelvoud.	Meervoud.
ik <u>heb</u> .	Wij <u>hebben</u> .
gij <u>hebt</u> .	gij <u>hebt</u> .
hy, of <u>zij</u> <u>heeft</u> .	hy <u>hebben</u> .
onvolmaakt verledene tijd.	
ik <u>had</u> .	Wij <u>hadden</u> .
gij <u>hadt</u> .	gij <u>hadt</u> .
hy, of <u>zij</u> <u>had</u> .	hy <u>hadden</u> .
volmaakt verledene tijd.	
ik <u>heb gehad</u> .	Wij <u>hebben gehad</u> .
gij <u>hebt gehad</u> .	gij <u>hebt gehad</u> .
hy, of <u>zij</u> <u>heeft gehad</u> .	hy <u>hebben gehad</u> .
Meer dan volmaakt verledene tijd.	
ik <u>had gehad</u> .	Wij <u>hadden gehad</u> .
gij <u>hadt gehad</u> .	gij <u>hadt gehad</u> .
hy, of <u>zij</u> <u>had gehad</u> .	hy <u>hadden gehad</u> .
Toekomende tijd.	
ik <u>zal hebben</u> .	Wij <u>kullen hebben</u> .

gij <u>zult hebben</u> .	gij <u>zult hebben</u> .
hy, of <u>zij</u> <u>zal hebben</u> .	hy <u>kullen hebben</u> .
Tweede toekomende tijd.	
ik <u>zal gehad hebben</u> .	Wij <u>kullen gehad hebben</u> .
gij <u>zult gehad hebben</u> .	gij <u>zult gehad hebben</u> .
hy, of <u>zij</u> <u>zal gehad hebben</u> .	hy <u>kullen gehad hebben</u> .
Gebiedende wijze.	
<u>heb</u> gij.	<u>hebt</u> gij.
Aanvoegende wijze.	
Tegenwoordige tijd.	
dat ik <u>hebbe</u> .	dat wij <u>hebben</u> .
dat gij <u>hebt</u> .	dat gij <u>hebt</u> .
dat hy, of <u>zij</u> <u>hebbe</u> .	dat hy <u>hebben</u> .
onvolmaakt verledene tijd.	
dat ik <u>hadde</u> .	dat wij <u>hadden</u> .
dat gij <u>haddet</u> .	dat gij <u>haddet</u> .
dat hy, of <u>zij</u> <u>hadde</u> .	dat hy <u>hadden</u> .
volmaakt verledene tijd.	
dat ik <u>gehad hebbe</u> .	dat wij <u>gehad hebben</u> .
dat gij <u>gehad hebt</u> .	dat gij <u>gehad hebt</u> .
dat hy, of <u>zij</u> <u>gehad hebbe</u> .	dat hy <u>gehad hebben</u> .
Meer dan volmaakt verledene tijd.	
dat ik <u>gehad hadde</u> .	dat wij <u>gehad hadden</u> .
dat gij <u>gehad haddet</u> .	dat gij <u>gehad haddet</u> .
dat hy, of <u>zij</u> <u>gehad hadde</u> .	dat hy <u>gehad hadden</u> .
Toekomende tijd.	
dat ik <u>zoude hebben</u> .	dat wij <u>zouden hebben</u> .
dat gij <u>zoudet hebben</u> .	dat gij <u>zoudet hebben</u> .
dat hy, of <u>zij</u> <u>zoude hebben</u> .	dat hy <u>zouden hebben</u> .



Tweede toekomstige tijd.

Dat ik <u>houde</u> gehad hebben.	Dat wij <u>houden</u> gehad hebben.
Dat gij <u>houdet</u> gehad hebben.	Dat gij <u>houdet</u> gehad hebben.
Dat hij, of zij <u>houde</u> gehad hebben.	Dat hij <u>houden</u> gehad hebben.

S. 152. Het werkwoord zijn wordt dus verzoegd:

onbepaalde wijze.

tegenw. tijd.	verledene tijd.	toek. tijd.
<u>zijn</u> , of <u>wezen</u> .	<u>gewest</u> <u>zijn</u> .	<u>kullen</u> <u>zijn</u> , of <u>wezen</u> .
	Deelwoorden.	
<u>zijnde</u> , of <u>wezende</u> .	<u>gewest</u> <u>zijnde</u> .	<u>kullende</u> <u>zijn</u> .
	Kantoonende wijze.	of <u>wezen</u> .
	tegenwoordige tijd.	

Enkelvoud.

ik <u>ben</u> .	Meer-voud.
gij <u>zijt</u> .	wij <u>zijn</u> .
hij, of zij <u>is</u> (*).	gij <u>zijt</u> .
	zij <u>zijn</u> .

onvolmaakt verledene tijd.

ik <u>was</u> .	wij <u>waren</u> .
gij <u>waart</u> .	gij <u>waart</u> .
hij, of zij <u>was</u> .	zij <u>waren</u> .

volmaakt verledene tijd.

ik <u>ben</u> <u>gewest</u> .	wij <u>zijn</u> <u>gewest</u> .
gij <u>zijt</u> <u>gewest</u> .	gij <u>zijt</u> <u>gewest</u> .
hij, of zij <u>is</u> <u>gewest</u> .	zij <u>zijn</u> <u>gewest</u> .

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik <u>was</u> <u>gewest</u> .	wij <u>waren</u> <u>gewest</u> .
gij <u>waart</u> <u>gewest</u> .	gij <u>waart</u> <u>gewest</u> .
hij, of zij <u>was</u> <u>gewest</u> .	zij <u>waren</u> <u>gewest</u> .

Toekomstige tijd.

ik <u>zal</u> <u>zijn</u> .	wij <u>kullen</u> <u>zijn</u> .
gij <u>zult</u> <u>zijn</u> .	gij <u>kult</u> <u>zijn</u> .
hij, of zij <u>zal</u> <u>zijn</u> .	zij <u>kullen</u> <u>zijn</u> .

Tweede toekomstige tijd.

ik <u>zal</u> <u>gewest</u> <u>zijn</u> .	wij <u>kullen</u> <u>gewest</u> <u>zijn</u> .
gij <u>zult</u> <u>gewest</u> <u>zijn</u> .	gij <u>kult</u> <u>gewest</u> <u>zijn</u> .
hij, of zij <u>zal</u> <u>gewest</u> <u>zijn</u> .	zij <u>kullen</u> <u>gewest</u> <u>zijn</u> .

gebiedende wijze.

<u>wees</u> <u>gij</u> .	<u>weest</u> <u>of</u> <u>zijt</u> <u>gij</u> .
--------------------------	---

(\*) Deze derde persoon heeft zijn oorsprong van het mefogottische im, is, ist, waarvan de Engel, zehen nog i am, ik ben, overig hebben. De onregelmatigheid van het werkwoord zijn ontstaat daardoor, dat in hetzelfde onderscheidene werkwoorden zijn ineengesmolten. Gelyk de derde persoon is van im, zoo is de eerste persoon van het oude binnen afkomstig, in het hoogduitsch binnen, van waar hij ich bin, du bist in gebruik hebben. De verdere gedeelten worden gevormd door vereeniging van de werkwoorden zijn, en wezen of wezen, van welk laatste zich de sporen voordoen in gij waart, wij en zij waren. Het lydende deelwoord van dit wezen luidt, volgens den aard der ongelijkvloeyen, de werkwoorden, eigenlijk gewezen; doch dit is enkel, als byvoegelyk naamwoord, in gebruik, toe, nyl het gebruikelijke deelwoord gewest naar den trant der gelykvloeyende gevormd is.



Aanroegende wijze.  
tegenwoordige tijd.

Dat ik <u>hij</u> .	Dat wij <u>zijn</u> .
Dat gij <u>zijt</u> .	Dat gij <u>zijt</u> .
Dat hij, of zij <u>zij</u> .	Dat zij <u>zijn</u> .

onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik <u>ware</u> .	Dat wij <u>waren</u> .
Dat gij <u>waret</u> .	Dat gij <u>waret</u> .
Dat hij, of zij <u>ware</u> .	Dat zij <u>waren</u> .

volmaakt verledene tijd.

Dat ik <u>zij geweest</u> .	Dat wij <u>zijn geweest</u> .
Dat gij <u>zijt geweest</u> .	Dat gij <u>zijt geweest</u> .
Dat hij, of zij <u>zij geweest</u> .	Dat zij <u>zijn geweest</u> .

meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik <u>ware geweest</u> .	Dat wij <u>waren geweest</u> .
Dat gij <u>waret geweest</u> .	Dat gij <u>waret geweest</u> .
Dat hij, of zij <u>ware geweest</u> .	Dat zij <u>waren geweest</u> .

Toekomende tijd.

Dat ik <u>houde zijn</u> .	Dat wij <u>houden zijn</u> .
Dat gij <u>houdet zijn</u> .	Dat gij <u>houdet zijn</u> .
Dat hij, of zij <u>houde zijn</u> .	Dat zij <u>houden zijn</u> .

Tweede toekomende tijd.

Dat ik <u>houde geweest zijn</u> .	Dat wij <u>houden geweest zijn</u> .
Dat gij <u>houdet geweest zijn</u> .	Dat gij <u>houdet geweest zijn</u> .
Dat hij, of zij <u>houde geweest zijn</u> .	Dat zij <u>houden geweest zijn</u> .

§. 153. De verroeping van worden geschiedt op de volgende wijze:

onbepaalde wijze.  
tegenw tijd. | verledene tijd. | toekom. tijd.

<u>worden</u>	genorden <u>zijn</u> .	zullen worden.
	geelworden.	

<u>wordende</u> .	genorden <u>zijnde</u> .	zullende worden.
-------------------	--------------------------	------------------

Aanroegende wijze.  
tegenwoordige tijd.

enkelvoud.	meervoud.
ik <u>word</u> .	wij <u>worden</u> .
gij <u>wordt</u> .	gij <u>wordt</u> .
hij, of zij <u>wordt</u>	zij <u>worden</u> .

onvolmaakt verledene tijd.

ik <u>werd</u> , of <u>wierd</u> (*).	wij <u>werden</u> , of <u>wierden</u> .
gij <u>werdt</u> , of <u>wierdt</u> .	gij <u>werdt</u> , of <u>wierdt</u> .
hij, of zij <u>werd</u> , of <u>wierd</u> .	zij <u>werden</u> , of <u>wierden</u> .

meer dan volmaakt verledene tijd.

ik <u>ben geworden</u> .	wij <u>zijn geworden</u> .
gij <u>zijt geworden</u> .	gij <u>zijt geworden</u> .
hij, of zij <u>is geworden</u> .	zij <u>zijn geworden</u> .

meer dan volmaakt verledene tijd.

(\*) op gezag van achtbare taalkenners, wordt in vele spraakkunsten werd als de onvolmaakt verledene tijd van de aantoonende, en wierd als die van de aanroegende wijze, opgegeven. Doch die onderscheiding is geheel willekeurig, en niet gegrond op den aard der tale, welke, in geen geval, eene dergelyke onderscheiding der aantoonende en aanroegende wijze kent. Werd en wierd is een louter dialektverschil; het eerste werd oudtijds ook meermalen in de aantoonende wijze voor wordt gebruikt.



ik <u>was</u> geworden.	Wij <u>waren</u> geworden.
gij <u>waart</u> geworden.	gij <u>waart</u> geworden.
hy, of hy <u>was</u> geworden.	hy <u>waren</u> geworden.

Toekomende tijd.

ik <u>zal</u> worden.	Wij <u>zullen</u> worden.
gij <u>zult</u> worden.	gij <u>zult</u> worden.
hy, of hy <u>zal</u> worden.	hy <u>zullen</u> worden.

Tweede toekomende tijd.

ik <u>zal</u> geworden <u>zijn</u> .	Wij <u>zullen</u> geworden <u>zijn</u> .
gij <u>zult</u> geworden <u>zijn</u> .	gij <u>zult</u> geworden <u>zijn</u> .
hy, of hy <u>zal</u> geworden <u>zijn</u> .	hy <u>zullen</u> geworden <u>zijn</u> .

gebiedende wijze.

word <u>gij</u> .	wordt <u>gij</u> .
-------------------	--------------------

Chantvoegende wijze.

tegenwoordige tijd.

Dat ik <u>worde</u> .	Dat wij <u>worden</u> .
Dat gij <u>wordet</u> .	Dat gij <u>wordet</u> .
Dat hy, of hy <u>worde</u> .	Dat hy <u>worden</u> .

onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik <u>werde</u> , of <u>wierde</u> .	Dat wij <u>werden</u> , of <u>wierden</u> .
Dat gij <u>werdet</u> , of <u>wierdet</u> .	Dat gij <u>werdet</u> of <u>wierdet</u> .
Dat hy, of hy <u>werde</u> , of <u>wierde</u> .	Dat hy <u>werden</u> , of <u>wierden</u> .

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik <u>zij</u> geworden.	Dat wij <u>zijn</u> geworden.
Dat gij <u>zijt</u> geworden.	Dat gij <u>zijt</u> geworden.
Dat hy, of hy <u>zij</u> geworden.	Dat hy <u>zijn</u> geworden.

meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik <u>ware</u> geworden.	Dat wij <u>waren</u> geworden.
Dat gij <u>waret</u> geworden.	Dat gij <u>waret</u> geworden.

Dat hy, of hy <u>ware</u> geworden.	Dat hy <u>waren</u> geworden.
-------------------------------------	-------------------------------

Toekomende tijd.

Dat ik <u>zoude</u> worden.	Dat wij <u>zouden</u> worden.
Dat gij <u>zoudet</u> worden.	Dat gij <u>zoudet</u> worden.
Dat hy, of hy <u>zoude</u> worden.	Dat hy <u>zouden</u> worden.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik <u>zoude</u> geworden <u>zijn</u> .	Dat wij <u>zouden</u> geworden <u>zijn</u> .
Dat gij <u>zoudet</u> geworden <u>zijn</u> .	Dat gij <u>zoudet</u> geworden <u>zijn</u> .
Dat hy, of hy <u>zoude</u> genor,	Dat hy <u>zoude</u> geworden <u>zijn</u> .

§. 154. Na deze opgave van de vertoeging der hulpwoorden, zullen wij thans, in een paar voorbeelden, een gelijkvloeyend namelijk en een ongelijkvloeyend werkwoord, de vertoeging der overige werkwoorden, welke door middel der hulpwoorden geschiedt, nader doen kennen. Tot het eerste voorbeeld zal het gelijkvloeyende maken dienen.

(bedrijvende vorm.)

onbepaalde wijze.

tegenw. tijd.	verledene tijd.	toekomende tijd.
<u>maken</u> .	<u>gemaakt hebben</u> .	<u>zullen maken</u> .

veelwoorden.

<u>makende</u> .	<u>gemaakt hebbende</u> .	<u>zullende maken</u> .
------------------	---------------------------	-------------------------

Chantvoegende wijze.

tegenwoordige tijd.

enkelvoud.	meervoud.
ik <u>maak</u> .	Wij <u>maken</u> .
gij <u>maakt</u> .	gij <u>maakt</u> .
hy, of hy <u>maakt</u> .	hy <u>maken</u>

onvolmaakt verledene tijd



ik <u>maakte</u> .	Wij <u>maakten</u> .
gy <u>maaktet</u> .	gy <u>maaktet</u> .
hy, of hy <u>maakte</u> .	hy <u>maakten</u> .
volmaakt verledene tyd.	
ik <u>heb gemaakt</u> .	Wij <u>hebben gemaakt</u> .
gy <u>hebt gemaakt</u> .	gy <u>hebt gemaakt</u> .
hy, of hy <u>heeft gemaakt</u> .	hy <u>hebben gemaakt</u> .
meer dan volmaakt verledene tyd.	
ik <u>had gemaakt</u> .	Wij <u>hadden gemaakt</u> .
gy <u>hadt gemaakt</u> .	gy <u>hadt gemaakt</u> .
hy, of hy <u>had gemaakt</u> .	hy <u>hadden gemaakt</u> .
toekomende tyd.	
ik <u>zal maken</u> .	Wij <u>zullen maken</u> .
gy <u>zult maken</u> .	gy <u>zult maken</u> .
hy, of hy <u>zal maken</u> .	hy <u>zullen maken</u> .
Tweede toekomende tyd.	
ik <u>zal gemaakt hebben</u> .	Wij <u>zullen gemaakt hebben</u> .
gy <u>zult gemaakt hebben</u> .	gy <u>zult gemaakt hebben</u> .
hy, of hy <u>zal gemaakt hebben</u> .	hy <u>zullen gemaakt hebben</u> .
gebiedende wyze.	
<u>maak gy</u> .	<u>maakt gy</u> .
Aanroegende wyze.	
tegenwoordige tyd.	
Dat ik <u>make</u> .	Dat wy <u>maken</u> .
Dat gy <u>maket</u> .	Dat gy <u>maket</u> .
Dat hy, of hy <u>make</u> .	Dat hy <u>maken</u> .
onvolmaakt verledene tyd.	
Dat ik <u>maakte</u> .	Dat wy <u>maakten</u> .
Dat gy <u>maaktet</u> .	Dat gy <u>maaktet</u> .

Dat hy, of hy <u>maakte</u> .	Dat hy <u>maakten</u> .	
volmaakt verledene tyd.		
Dat ik <u>hebbe gemaakt</u> .	Dat wy <u>hebben gemaakt</u> .	
Dat gy <u>hebbet gemaakt</u> .	Dat gy <u>hebbet gemaakt</u> .	
Dat hy, of hy <u>hebbe gemaakt</u> .	Dat hy <u>hebben gemaakt</u> .	
meer dan volmaakt verledene tyd.		
Dat ik <u>hadde gemaakt</u> .	Dat wy <u>hadden gemaakt</u> .	
Dat gy <u>haddet gemaakt</u> .	Dat gy <u>haddet gemaakt</u> .	
Dat hy, of hy <u>hadde gemaakt</u> .	Dat hy <u>hadden gemaakt</u> .	
toekomende tyd.		
Dat ik <u>zoude maken</u> .	Dat wy <u>zouden maken</u> .	
Dat gy <u>zoudet maken</u> .	Dat gy <u>zoudet maken</u> .	
Dat hy, of hy <u>zoude maken</u> .	Dat hy <u>zouden maken</u> .	
Tweede toekomende tyd.		
Dat ik <u>zoude gemaakt heb</u> ,	Dat wy <u>zouden gemaakt hebben</u> .	
<u>ben</u> .	<u>hebben</u> .	
Dat gy <u>zoudet gemaakt hebben</u> .	Dat gy <u>zoudet gemaakt hebben</u> .	
Dat hy, of hy <u>zoude ge</u> ,	Dat hy <u>zouden gemaakt hebben</u> .	
<u>maakt hebben</u> .	<u>hebben</u> .	
(lydende vorm.)		
onbepaalde wyze.		
tegenw. tyd.	verledene tyd.	toekomende tyd.
<u>gemaakt worden</u> .	<u>gemaakt zyn, ge</u> ,	<u>gemaakt zullen worden</u> .
	<u>worden, of gontsept</u>	
	<u>zyn</u> .	
Deelwoorden.		
<u>gemaakt worden</u> ,	<u>gemaakt zynde,</u>	<u>gemaakt zullen,</u>
<u>de</u> .	<u>geworden, of ge</u> ,	<u>de worden</u> .
	<u>weest zynde</u> .	



Chantoonende wijze.

tegenwoordige tijd.

enkelvoud.

meervoud.

ik word gemaakt.

wij worden gemaakt.

gy wordt gemaakt.

gy wordt gemaakt.

hy, of ty wordt gemaakt.

hy worden gemaakt.

onvolmaakt verledene tijd

ik werd, of wierd gemaakt.

wij werden (wierden) gemaakt.

gy werd (wierd) gemaakt.

gy werd (wierd) gemaakt.

hy, of ty werd (wierd) ge-  
maakt.

hy werden (wierden) ge-  
maakt.

volmaakt verledene tijd.

ik ben gemaakt, ben ge-  
maakt geworden, of  
gemaakt.

wij zijn gemaakt, zijn ge-  
maakt geworden, of ge-  
maakt.

gy zijt gemaakt, zijt ge-  
maakt geworden, of  
gemaakt.

gy zijt gemaakt, zijt ge-  
maakt geworden, of ge-  
maakt.

hy, of ty is gemaakt, is  
gemaakt geworden, of  
gemaakt.

hy zijn gemaakt, zijn  
gemaakt geworden, of  
gemaakt.

meer dan volmaakt verledene tijd.

ik was gemaakt, was ge-  
maakt geworden, of ge-  
maakt.

wij waren gemaakt, wa-  
ren gemaakt geworden,  
of gemaakt.

gy waart gemaakt, waart  
gemaakt geworden, of  
gemaakt.

gy waart gemaakt, waart  
gemaakt geworden, of  
gemaakt.

hy, of ty was gemaakt,  
was gemaakt geworden,

hy waren gemaakt,  
waren gemaakt gevor,

of gemaekt.

Den, of gemaekt.

toekomende tijd.

ik zal gemaakt worden.

wij zullen gemaakt worden.

gy zult gemaakt worden.

gy zult gemaakt worden.

hy, of ty zal gemaakt  
worden.

hy zullen gemaakt worden.

Tweede toekomende tijd.

ik zal gemaakt zijn, ge-  
worden, of gemaekt zijn.

wij zullen gemaakt zijn,  
genorden, of gemaekt zijn.

gy zult gemaakt zijn, ge-  
worden, of gemaekt zijn.

gy zult gemaakt zijn, ge-  
worden, of gemaekt zijn.

hy, of ty zal gemaakt zijn,  
genorden, of gemaekt zijn.

hy zullen gemaakt zijn,  
genorden, of gemaekt zijn.

gebiedende wijze.

word, of wees gy gemaakt.

wordt, zijt, of weest gy gemaakt.

Chantoonende wijze.

tegenwoordige tijd.

dat ik gemaakt worde.

dat wij gemaakt worden.

dat gy gemaakt wordet.

dat gy gemaakt wordet.

dat hy, of ty gemaakt worde.

dat hy gemaakt worden.

onvolmaakt verledene tijd.

dat ik gemaakt werde, of  
wierde.

dat wij gemaakt werden,  
of wierden.

dat gy gemaakt werdet,  
of wierdet.

dat gy gemaakt werdet,  
of wierdet.

dat hy, of ty gemaakt  
werde, of wierde.

dat hy gemaakt werden,  
of wierden.

volmaakt verledene tijd.

dat ik gemaakt zij, ge-  
worden, of gemaekt zij.

dat wij gemaakt zijn, ge-  
worden, of gemaekt zijn.



Dat gij gemaakt zijt, ge,  
worden, of gemaakt zijt.

Dat hij, of zij gemaakt zijn, ge,  
worden, of gemaakt zijn.

meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik gemaakt ware, ge,  
worden, of gemaakt ware.

Dat gij gemaakt waret, ge,  
worden, of gemaakt waret.

Dat hij, of zij gemaakt ware,  
worden, of gemaakt ware.

Toekomende tijd.

Dat ik gemaakt koude worden.

Dat gij gemaakt koudet worden.

Dat hij, of zij gemaakt koude  
worden.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik koude gemaakt zijn,  
worden, of gemaakt zijn.

Dat gij koudet gemaakt zijn,  
worden, of gemaakt zijn.

Dat hij, of zij koude gemaakt  
zijn, worden, of gemaakt zijn.

S. 155. Nu volge, ter meerdere opheldering, nog een voorbeeld der verwoeging van het ongelijk vloeiend werkwoord lezen, doch alleen in den bedrijvende vorm, nyl de lydende gelezen worden geheel overeenkomt met dien der gelykvloegende.

onbepaalde wijze.

tegenw. tijd. | verledene tijd. | toekomende tijd.

Dat gij gemaakt zijt, ge,  
worden, of gemaakt zijt.

Dat hij, of zij gemaakt zijn, ge,  
worden, of gemaakt zijn.

meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat wij gemaakt waren, ge,  
worden, of gemaakt waren.

Dat gij gemaakt waret, ge,  
worden, of gemaakt waret.

Dat hij, of zij gemaakt waren, ge,  
worden, of gemaakt waren.

Toekomende tijd.

Dat wij gemaakt koude worden.

Dat gij gemaakt koudet worden.

Dat hij, of zij gemaakt koude  
worden.

Tweede toekomende tijd.

Dat wij koude gemaakt zijn,  
worden, of gemaakt zijn.

Dat gij koudet gemaakt zijn,  
worden, of gemaakt zijn.

Dat hij, of zij koude gemaakt  
zijn, worden, of gemaakt zijn.

lezen.

lezende.

enkelvoud

ik lees.

gij leest.

hij, of zij leeft.

ik las.

gij laaft.

hij, of zij las.

ik heb gelezen.

gij hebt gelezen.

hij, of zij heeft gelezen.

ik had gelezen

gij hadt gelezen.

hij, of zij had gelezen.

ik zal lezen.

gij zult lezen.

hij, of zij zal lezen.

ik zal gelezen hebben.

gij zult gelezen hebben.

hij, of zij zal gelezen hebben.

gelezen hebben.

Geelwoorden.

gelezen hebbende.

Chantoonende wijze.

tegenwoordige tijd.

meervoud.

Wij lezen.

gij leest.

zij lezen.

onvolmaakt verledene tijd.

Wij laxen.

gij laaft.

zij laxen.

volmaakt verledene tijd.

Wij hebben gelezen.

gij hebt gelezen.

zij hebben gelezen.

meer dan volmaakt verledene tijd.

Wij hadden gelezen.

gij hadt gelezen.

zij hadden gelezen.

toekomende tijd.

Wij zullen lezen.

gij zult lezen.

zij zullen lezen.

Tweede toekomende tijd.

Wij zullen gelezen hebben.

gij zult gelezen hebben.

zij zullen gelezen hebben.

gebiedende wijze.



lees gij.

leest gij.

Chamroegende wyke.  
tegenwoordige tyd.

Dat ik leze.

Dat wy lezen.

Dat gij lezet.

Dat gij lezet.

Dat hy, of zy leze.

Dat hy lezen.

ontolmaakt verledene tyd.

Dat ik lake.

Dat wy laken.

Dat gij laket.

Dat gij laket.

Dat hy, of zy lake.

Dat hy laken.

volmaakt verledene tyd.

Dat ik hebbe gelezen.

Dat wy hebben gelezen.

Dat gij hebbet gelezen.

Dat gij hebbet gelezen.

Dat hy, of zy hebbe gelezen.

Dat hy hebben gelezen.

meer dan volmaakt verledene tyd

Dat ik hadde gelezen.

Dat wy hadden gelezen.

Dat gij haddet gelezen.

Dat gij haddet gelezen.

Dat hy, of zy hadde gelezen.

Dat hy hadden gelezen.

toekomende tyd.

Dat ik koude lezen.

Dat wy kouden lezen.

Dat gij koudet lezen.

Dat gij koudet lezen.

Dat hy, of zy koude lezen.

Dat hy kouden lezen.

Tweede toekomende tyd.

Dat ik koude gelezen hebben.

Dat wy kouden gelezen hebben.

Dat gij koudet gelezen hebben.

Dat gij koudet gelezen hebben.

Dat hy, of zy koude gelezen hebben.

Dat hy kouden gelezen hebben.

S. 156. De opgegevene voorbeelden van verhoeging sijn allen bedryvende werkwoorden. De dusgenaamde nederkeerige hebben, in hunne verhoeging,

niets bijzonders. Ook de ontijdige volgen geheel den trant der bedryvende; alleen hebben sommige in den volmaakt, en meer dan volmaakt verledenen tyd, het hulpwoord sijn in plaats van dat van heb, ben, en komen dus, in dit opzigt, met de lydende overeen. Ook de verhoeging der onpersoonlyke heeft niets, dat dezelve bijzonder onderscheidt, dan voor hoor, verre hy den eersten en tweeden persoon niet hoor zich aannemen. Van de onregelmatige werkwoorden hebben wy mede, voor ons bestek, reeds genoeg gezegd; het verbere moet uit het gebruik gekend worden.

6. Over de zamengestelde werkwoorden.

S. 157. De werkwoorden worden ook met andere woorden zamengesteld, en wel 1) met helftandige naamwoorden, als handhaven, raadplegen, enk.; 2) met bijwoorden, als liepkoken, meerlichten; 3) met voorketsels, als beminnen, ontvangen, aan, preken, byblyven, enk.

S. 158. De beide eerstgenoemde soorten van werkwoorden nemen in het verledene deelwoord ge, en in de onbepaalde wyke te voorop, als gehandhaaft, geliefkoofd, te handhaven, te liefkoken, enk., en lieden, in den ontolmaakt verledenen tyd, ik handhaaf, de, liefkoofde, enk. De woorden hand, liep, enk. blyven dus altijd met de werkwoorden vereenigd; doch dit heeft niet altijd ten aankien der voorketsels plaats, gelyk wy thans nog wat nader moeten aanryken.

S. 159. De met voorketsels zamengestelde werk,



woorden, die, by de uitspraak, den klemtoon op het zakelyke deel des werkwoords ontrangen, behouden hun voorzetsel steeds voor zich, als te beminnen, ontvangen, verheugen, ik beminde, ontving, verheug, de, enk. — Vandaar worden de genoemde en meer dergelyke voorzetsels onscheidbare geheeten.

S. 160. De met voorzetsel zamengestelde werkwoorden daarentegen, by welke uitspraak de klemtoon op het voorzetsel valt, worden, in de verbeging, van hunne voorzetsels gescheiden, welke, uit dien hoofde, den naam van scheidbare dragen, als aan te spreken, aangesproken, ik sprak aan; by te blyven, bygebleven, ik bleef by, enk.

S. 161. Eindelijk moet hieromtrent nog aange-merkt worden, dat by eenige met voorzetsel zamengestelde werkwoorden de klemtoon nu op het voorzetsel, dan op het werkwoord valt, en het voorzetsel, in het eerste geval, by de verbeging van het werkwoord wordt afgescheiden, in het laatste, daarmede vereenigd blyft. Dits zegt men te ondergaan, ik onderga, onderging, heb ondergaan; en daarentegen, onder te gaan, ik ga onder, ging onder, ben ondergegaan. Hetzelde verschil vertoont zich in te overwegen, ik overweeg, overwoog, heb overwogen; en over te wegen, ik weeg, woog over, heb overwogen; alsmede in onderhouden, en onderhouden; overleggen, en overleggen; overwinnen, en overwinnen, en vele anders. Het onderscheid van beteekenis in de opgegevene woorden is aanmerkelijk, als ondergaan, lyden, en ondergaan, te gronde gaan; overwegen, overpeinken, en overwegen,

nog eens wegen, enk.

#### H. Over de bywoorden.

S. 162. Thans tot de dusgenaamde kleinere rede, deelen, die allen de onterfingbaarheid gemeen hebben, overgaande, moeten wy, in de eerste plaats, van de bywoorden gespreken. Dessen naam dragen die woorden, welke dienen, om eenige omstandigheid, of een hoedanigheid van de werking, van het lyden of den toestand, of ook de nadere wysiging van een eigen schap uit te drukken. Zy komen voornamelyk by werkwoorden, en somwylen ook by byvoegelyke naamwoorden. Sie hier eenige voorbeelden: ik kwam gisteren van Haarlem. — hy heeft daar vele vrienden. — het kind is sterk gegroeid. — wy hebben een aangename wandeling gedaan.

S. 163. Men onderscheidt de bywoorden, naar het verschil van hunne beteekenis, in menigvuldige soorten, met name (om de voornaamste kortelyk op te geven), in bywoorden:

1. van plaats, als hier, daar, ginds, elders, ergens, nergens, enk.
2. van tyd, als gisteren, heden, morgen, ertijds, wanneer, dagelyks, altijd, nu, dan, ooit, nooit, enk.
3. van hoeveelheid, als veel, weinig, genoeg, enk.
4. van hoedanigheid als wel, kwaalyk, enk.
5. van bestendigheid, als ja, geens, tekerlyk, enk.
6. van ontkennings, als neen, niet, geenstint, enk.
7. van twyfeling, als miffchien, mogelyk, enk.
8. van orde, als eerst, daarna, toen, eindelijk, enk.



9. van herhaling, als eens, dik wyls, steeds, doorgaars, entk.

10. van afzondering, als alleen, bijzonderlyk, entk.

11. van verlameling, als kamen, terens, tegelyk, entk.

12. van aanrjping, als zoo, d'is, namelyk, entk.

13. van ondertraging, als hoe, waarom, entk.

§. 164. ook ten aankien van kunnen oorprong sijn de bywoorden keer onderscheiden. Eenige der, welke sijn oorspronkelyk, of sijn althans niet kennelyk van een ander woord afgeleid, als hier, daar, neen, zoo, d'is, entk. Andere sijn, door achtervoeging van lyk, van byvoegelyke of kelpstandige naamwoorden gevormd, als namelyk, wyselyk, openlyk. wederom andere sijn tweede naamval, len, als vergeeft, dagelyk, links, rechts, entk. — vele sijn niet anders dan byvoegelyke naamwoorden, die, by een werkwoord, of ook by een ander byvoege, lyk naamwoord geplaatst, den aard van bywoorden aannemen, als ik leef vrolyk; die man spreekt wys, of berallyg; eene snel stroomende rivier, entk. Andere bywoorden eindelyk sijn uit meer woorden kamengesteld, of ook verkorte uitsprekkingen, als eertyds, dik wyls, geenskens, misghien. Misghien is verbafterd uit magghien, en dit wederom by verkorting wort magghien, geschien, of geschien, entk. By dit laatste moet nog aangemerkt worden, dat er verschiedene beoordeelingen sijn, die, al bywoorden, gebruykt worden, by voorbeeld, teru ceerpe, of nieuwl, van dag tot dag, entk.

§. 165. vele bywoorden hebben ook trappen van

vergrooting, als de vlieger gaat hooger dan gister, een, karul heeft zich het wylt van allen gedragen.

## I. over de voorzetsels.

§. 166. Om de betrekking tusjchen twee kelpstandige naamwoorden, of ook tusjchen een werkwoord en kelpstandig naamwoord aan te deiden, bedient men zich van woorden, die den naam van voorzetsels dragen, omdat sijn gemeenlyk voor de kelpstandige naamwoorden geplaatst worden. ook worden de voorzetsels in kamengstelling, zoo met kelpstandige en byvoegelyke naamwoorden, als met werkwoorden, gebruykt. In het laatste getal sijn sijn of scheid, baar, of onscheidbaar, gelyk uit het getegde in §. 157, en volgende, reeds blykbaar werd.

§. 167. Om het gebruyk der voorzetsels, ter aanduiding van onderscheidene betrekkingen, nader op te helderen, zullen wij hier eenige voorbeelden daarvan laten volgen. sijn zette sijn' hoed van het hoofd. — sijn wierp het net in het water. — de veld, heer koos uit sijn leger de dapperste mannen. — sijn maakte zich aan verzaad schuldig. — de d'icht, stikken van sondel sijn verheten. — ik ga morgen naar de stad. — de betrekking van ouders tot sijn, ne kinderen is eene der naadlypste en tederste.

§. 168. Het gebruyk der voorzetsels, in kamengstelling met andere woorden, kan uit de volgende voorbeelden blyken. Het werkwoord komen en de daarvan afgeleide kelpstandige naamwoorden komt en koming worden kamengesteld met aan, in



aankomen, aankompt; met af, in afkomen, afkompt;  
met be, in bekomen, bekompt; met her, in herkomen,  
herkompt; met in, in inkomen, inkompt; met ont,  
in ontkomen, ontkoming; met over, in overkomen,  
overkompt. — ook in vele byvoegelyke naamwoor-  
den laat zich een voorzetsel opmerken, als aange,  
naam, beknaam, onschuldig, verkiezelyk, ent.

§. 169. Ten aankien der onscheidbare voorzetsel-  
meeren wy nog aan, dat eenige, met vollen nadruk,  
dus mogen genoemd worden, omdat zy nimmer, dan  
in samenstelling met andere woorden, voorkomen.  
Hiertoe behooren ant, be, ge, her, on, ont, ter en  
wan, als antwoorden, bedenken, geleiden, herken-  
nen, ongeloorvig, ontkennen, vergeeten, wankopen.

§. 170. Wat eindelijk den naamval aangaat,  
dien de scheidbare voorzetsels, by hunne plaatsing  
voor zelfstandige naamwoorden, zegeren, daaromt,  
zent leke men de Syntaxis der Nederduitsche  
taal, door deze maatschappij uitgegeven, § 116.

### K. over de voegwoorden.

§. 171. Om twee of meer voorwerpen of denks-  
beelden, en byzonder om de onderscheidene leden  
van eenen zin, of ook geheele volzinnen met  
elkander te verbinden, bedient men zich van een  
aantal onverbuigbare, en meestal kleinere woor-  
den die, dit hoopde van dit hun gebruik, den naam  
van voegwoorden dragen. De volgende voorbeelden  
kunnen de natuur en het gebruik dixer woorden  
eenigermate doen kennen. goede trouw, weldadig,

heid en godvrucht zijn het kenmerk van den  
echten hollander. — Pieter wordt beloond, omdat  
hij zijn pligt volbragt heeft. — god is de schepper,  
oppekeer en wetgever van den mensch. het is  
verhalve de pligt van dezen, deskelps bevelen op  
te volgen.

§. 172. Men verdeelt de voegwoorden, naar  
mate van hun verschillend gebruik, in onder-  
scheidene soorten, naar van wy, ter meerdere  
opheldering, de voornaamste kortelyk zullen op-  
geven. Er zijn dan:

1. verhalende voegwoorden, als dat, hoe, ent.
2. reden gerende, als want, dertyl, omdat, naarde,  
maas, ent.
3. oogmerk aanduidende, als opdat, ten einde,  
ent.
4. beplytende, als dan, verhalve, dien, volgens,  
ent.
5. byeenvoegende, als en, ook, nog, ingelyk,  
daarenboren, ent.
6. scheidende, als noch, of, ent.
7. tegenstelling aanduidende, als maar, doch,  
echter, nootans, evenwel, ent.
8. toegerende, als hoentel, schoon, hoekeer, ent.
9. voorwaardelyke, als indien, zoo, ten wy, ent.
10. vragende, als of, hoe, ent.

### L. over de tusphenwerpsels.

§. 173. Eindelijk zijn er woorden, die geene  
voorwerpen of denkbeelden, maar alleen leke,



re aandoening of genaarnording uitdrukken.  
Men noemt dezelve tusschenwerpsels, omdat zy  
veelal in het midden van eene rede geplaatst wor-  
den, hoewel zy ook aan het begin en het einde  
kunnen staan. Ter uitboeking van droefheid  
dienen ach! helua! — een mensch wordt uit-  
gedrukt door och! — eene smeecking door ei!  
— slydchap door ha! heja! — verwondering  
door o! dat mede gebruikt wordt om met ge-  
voel te spreken; — om verasmading aan te dui-  
den, besient men zich van fy! foei! — om  
til te houden van ho! hem! hies! — om te  
dreigen van nee!

§. 174. men brengt tot de klasse der tusschen-  
werpsels ook wel kekere uitdrukkingen, welke ee-  
ne aandoening te kennen geven, als god gek! god  
verhoede! entk. Van deze kunnen niet, dan in  
een' keer vóómen en oncigenlyken kin, onder de  
tusschenwerpsels gerangschikt worden.

§. 175. Met meer recht betreft men tot deze  
klasse van woorden de koodanige, welke eene kin,  
nelyke genaarnording, door kekere voorwerpen  
verwekt, uitdrukken, als pop, plap, krak, plomp,  
entk.

## I III. HOOFDSTUK.

### Over de Spelling.

#### A. Over de klinkers.

##### 1. Over de spelling met enkele en dubbele klinkers.

§. 176. Zoo dikwerf eene lettergreep op een'  
medeklinker eindigt, moet men, ter uitdrukking  
van het lange vokaalgeluid, eene dubbele klink-  
letter schrijven, als daad, week, boos, viiv, ik  
vermaan, entk. Doch, wanneer de lettergreep  
niet door eenen medeklinker befloten wordt, is  
een enkele klinker, volgens den aard onzer ta-  
le, genoegzaam, om het lange vokaalgeluid aan  
te duiden. Men schryft derhalve in het meer,  
sood der genoemde woorden daan, weken, bozen,  
vuren, ny vermanen, entk.

§. 177. Er sijn nogtans eenige gevallen, waar,  
in men, ook, zonder dat de lettergreep op een'  
medeklinker stuit, de vokaal behoort te ver-  
dubbelen. Dit geldt niet alleen omtrent sommi-  
ge tweeklanken, als baai, pesai, blaiu en meer  
andere, welke in het eerste hoofdstuk reeds ge-  
noemd werden, maar heeft in het bijzonder ook



zijn oplicht op de hard-lange e en o, zoo als wij die mede te horen zees, in onderscheiding van de kacht-lange, leerden kennen. Dit onderscheid van klank, in den aard onzer tale gegrond, en in de uitspraak van vele Nederlanders nog duidelyk op te merken, verdert ook eene onderscheidene spelling. Te dien einde moet men, op voorvang van eene menigte der achtbaarste schryvers van vroegeren en lateren tijd, in woorden, die de hard-lange e en o hebben, de klinkletter altyd verdubbelen. Ofsprekenkomstig hiermede schryfte men beenen, meervoud van been, keeren, meervoud van keez, leenen (te leen geven), in onderscheiding van lenen (leunen), boomen, meervoud van boom, koolen, meervoud van kool (een bekend gewas), in tegenstelling van kolen, meervoud van kool (ruis, kool, steenkool), enz.

#### 2. over de wyse der vokaalverlenging.

§. 178. Oudtyds was men gewoon de klinker, met uithouding der i, niet door verdubbeling, maar door achtervoeging van e, en somwylen ook van i te verlengen. Doch sedert lang zees heeft men begrepen, dat het voegelyker was, daartoe de herhaling van denzelfden klinker te gebruiken, en dus stroom, niet stroom, muis, niet muis of muis, te schryven. Ten aanzien van de a nochtan hebben sommigen zich nog lang aan het oude gebruik gehouden, en dus daed, jaer, ik vermaen, enz. geschreven. Van er is geene

zedes, om de e meer tot verlengletter der a, dan van eenigen anderen klinker te gebruiken, en de gelykmatigheid voortel, als het gebruik der meeste achtbare schryvers, verdert derhalve, dat men daad, jaer, ik vermaen, enz. schryfte.

§. 179. ook in woorden, waarin verkorting plaats heeft, als daan voor daden, paen voor paden, vermaen voor vermaden, moet men zich van de verlenging der a door zich helve, niet, gelyk sommigen, die daen, enz. schryven, door de e be, dienen. Immers, zoo men hier de e wil be, houden, moet men insgelyk doen, goen, voor doon, goon schryven, als die op gelyke wyse van dooven, goden verkort zijn. Doch dit laatste hou met het sedert lang gevestigde gebruik geheel strijdig zijn; weshalve men ook daan, paen, enz. be, hoort te schryven.

§. 180. Eten weinig, als in de voorgestelde gevallen, komt de ae in die te pr, waarin men deklve voor eene voort van tweeklank wil doen gelden, als paerd, paerel, naerstig, waerels, zeft, waerdig, waerd, enz. Onse taal toch bezit geen tweeklank ae; en de genoemde woorden moeten, naar mate van kinne afleiding, meest ge, none uitspraak, of gebruik dlykte schryfwyze, met eene lange e of a geschreven worden. Dit wordt wereld, als afkomstig van wezen, wesen (zijn), het beft met eene e geschreven. Paerd, paerel, naer, stig, zeftwaerdig, waerd werden oudtyds, en worden ook nog wel eens paerd, paerel, naerstig, zeftwee,



ij, meerd uitgesproken, doch de algemeenste uitspraak pleit voor de voorgestelde schrijfwijze met eene verlengde of dubbele a; weshalve men deze behoort te volgen.

S. 181. Het meer algemeene gebruik der verlengletter i is, sedert lang, uit de schryftaal verbannen. In enkele woorden nogtans heeft men dezelve nog langer of korter behouden, als in oiz in oizkaak, oizsprong, enz., waarvoor men echter thans algemeen oorzaak en oorsprong schrijft, in haar (hoofdhaar), heir en meir. Dan er is geene reden, waarom men niet al, thans haar en meer kon schrijven, gelijk de al, gemeene regel, om de vokalen door zich zelve te verlengen, vordert. Dezelve regel wil ook, dat men heer voor heir schrijft; doch misschien is het, in dit woord, sommylen verkieljk, zich aan het oude gebruik te houden.

3. Over de onderscheiding van ei en ij, en het gebruik der j in het midden der woorden.

S. 182. De ei en ij, naar de tegenwoordige uitspraak schier eveneens klinkende, moeten in de spelling zorgvuldig onderscheiden worden. Bei, de klankteekenen toch zijn, in hunnen aard en oorsprong, zeer wesenlyk onderscheiden, zoo als uit het te voren gezegde omtrent de eigenlyke natuur der ij genoeg blyklaar is. Ook zijn er vele woorden, die zeer aanmerkelyk in betrekking nis verschillen, naar mate zij met ei of ij

geschreeven worden, als leiden (doen gaan), en lijden (smart lijden); reiken (eene reis doen), en rijken (hooger worden), en meer andere

S. 183. Woorden, welke zakelyk deel op i eindigt, vereischen, by achtervoeging van den uit, gang en, er, of eenigen anderen, die met eenen klinker aanvangt, eene verdubbeling der genoem, de klinkletter door inlasyching der j, welke niet anders dan eene verlengde i is. Dus schryft men leijen (een leijen dak), maaijen, bloeijen, enz., niet leien, maaien, bloeien, hoewel men anders, met eene enkele i, lei, maai of maait, bloei of bloeit, enz. schrijft.

## B. Over de medeklinkers.

### 1. Over de verwantschappe medeklinkers.

S. 184. Verwantschappe medeklinkers worden de toodanige genoemd, welke, op gelijke wyze ges, vormd, onderling niet anders verschillen, dan door meerdere of mindere scherpte van uitspraak. Deze zijn:

b en p,

d en t,

g en ch,

v en f,

k en s,

van welke de voorste zach, de achterste hard of scherp zijn.

S. 185. De b en p worden in onre taal weinig vermiffeld, daar de b, algemeen, als



sluitletter is aangenomen, en ook bij het sluiten op een hards medeklinker hare plaats behoudt. Alleen omtrent het woord ambt, door sommigen arapt geschreven, plagt eenig verschil van spelling plaats te hebben; doch de eerste schrijfwijze wordt thans vrij algemeen gevolgd.

§. 186. De d werd oudtijds te zacht gekend, om voor sluitletter te dienen, en daarom met de t verwisseld, als goet, voor goed, daat, voor daad, waarheit, voor waarheid, enz. Naderhand schied men wel in dergelyke woorden de d, doch plaatste achter dezelve de t, schryvende goedt, daadt, waarheidt, enz. Sedert lang echter heeft men te recht het een en ander laten staan, en de d als sluitletter aangenomen in alle woorden, maar dezelve zich als wortelletter voor doet; men schryve dus goed, daad, waarheid, enz. De plaatsing van de t achter de d komt niet te pas, dan in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen, en den tweeden persoon van den onvolmaakt verledene tijd der werkwoorden, die de d tot wortelletter hebben, als gij en hij bindt, wordt, en gij bondt, werdt.

§. 187. De verwisseling van d en t doet zich echter nog in enkele gevallen voor. Dus schryft men algemeen met, maar bij verlenging mede; zoo ook gebruikt men in abt de t, maar in abbij, abbisse de d: de schrijfwijze toch van abbij, abt, dis, die men wel eens aantreft, is eene ware

misspelling. Desgelijks vordert het algemeene gebruik de t in antwoord, schoon het van ant afgeleide ander op de d rust.

§. 188. gelyk de d, zoo hield men oudtijds ook de g voor te zacht, om eene lettergreep te sluiten, of bij het sluiten op een hards medeklinker gebiikt te worden. Men schreef dus dach, slach, dracht, klucht, enz., schoon het meer voud dagen en slagen, en de afleiding der laatste van dragen, klagen de g zou vereischen. Sedert lang echter is men vrij algemeen van deze gewoonte afgegaan, en heeft de g, naar dezelve zich bij verbinding, of in de afleiding vertoont, tot sluitletter, en bij het sluiten op een hards medeklinker geberigd. Men volge dan dit gebruik, en schryve, overeenkomstig daarmede, dag, slag, dragt, klagt, enz. Doch, zoo dikwerf de g, om de genoemde redenen, niet duidelyk gevordert wordt, gebruikte men in de opgegevene gevallen de ch, als welke, om hare scherpheid, aan de natuurlyke uitpraak beter beantwoordt.

§. 189. Ten aanzien der v en k eindelyk merken wij aan, dat het nagenoeg eenparige gebruik van vroegeren en lateren tijd dezelve te zacht gekend heeft, om tot sluitletter te dienen, of voor eenen hards medeklinker geplaatst te worden. Men schryve dus geef, neef, gij, hij leeft, alsmede glas, raas, lees, gij, hij leeft, enz., ofschoon men geren, neren, leren, glazen, zakken, lezen zegt en schryft. Voorts zij omtrent de v



nog aangemerkt, dat dezelve, hoekeer hij ook, aan het begin eener lettergreep achter een' hards medeklinker komende, eenigermate naar de f verkeert, echter daarmee niet vermengd wordt. Men schryft dus ontvangen, ontvonen, niet ontfangen, ontponken.

§. 190. De naauwkeurige onderscheiding der z en s is een volstrekt vereischte eener goede spelling. Sommigen echter is die onderscheiding voor het niet keer geopenend oor moeyelyk; weshalve men, tot dat einde, op den voorang der netste schryvers zorgvuldig acht gaten, of zich van eenig woordenboek voor de spelling bedienen moet. Een enkelen regel slechts kunnen wij hier voordragen, hierin bestaande, dat de uitgang sel, die zich in baksel, maeksel, schepsel, en vele andere woorden voordoet, met de s, niet, gelijk wel eens geschiedt, met de z moet geschreven worden.

## 2. Over de verdubbeling der medeklinkers.

§. 191. Hetgene wij boven (§. 183.) omtrent de verdubbeling der i gezegd hebben, geldt insge, lyks omtrent de verdubbeling der ch, in de woorden ligchaam, lagchen en meer dergelyke. Ja zelfs wordt dezelve zoo volstrekt gevorderd, dat zonder haar de woorden den vereischten klank missen. Immers la-chen, li-chaam beantwoordt, woorden en weinig aan de gebruikelijke uitspraak dier woorden met eene korte vokaal, als li-gen, bi-den, xi-ton aan die van liggen,

bidden, litten zouden beantwoorden. Wat betreft de wyze van verdubbeling der medeklinkers in de genoemde woorden, het zou zeker eigenaardiger en met de gemene eegelmaat overeenkomstiger zijn, dat men, met herhaling der ch, lachchen, lichichaam schreef; dan het gebruik heeft, waar, schynlyk om de dubbelvormigheid der ch, gemild, dat men de g tot verdubbeling van den klank voor dezelve zoude plaatsen; en hierin behoort men aan hetzelve te wille te zijn.

§. 192. Gelyk de verdubbeling van den medeklinker in de voorgestelde woorden volstrekt noodzake, lyk is, zoo is dezelve in andere, waarin hij wel eens gebruikt wordt, overtollig, ja ongerijmd. Dit laatste geldt omtrent lagch, voor lach, pogcht, voor pocht van pogchen, enz. Overtollig is mede de plaatsing der g voor de ch in huigchelen, juigchen, waarvoor men huichelen, juichen moet schryven, gelyk ook de herhaling der s in eijfchen, kerffen, schanffen, kansfen, kerffen, schorffen en meer dergelyke, waarvoor men beter einken, kerzen, schanfen, kansfen, kerzen, schorfen, enz. schryft. Dergelyk is eene enkele s genoegzaam in wasem, bragsem, wasem, deefsem, bloesem, geesem, enz., eene enkele f in oefenen, trijfelen. Eindelyk verdienen ook zij geene naxlging, die in deelwoorden, op a of t eindigende, die letter bij de verbuiging verdubbelen, en dus gehaatte van haten, gemelde van melden, in plaats van gehate, gemelde schryften; welke laatste schryfwyze aan de uitspraak volkomen



voldoet, en door het algemeens gebruik van vroeger, zen en lateren tijd genettigd is.

### C. Algemeene regelen voor de spelling.

#### 1. Over de uitspraak, afleiding, het gebruik, en de welluidendheid.

§. 193. Het schrijven is niets anders, dan een schriftelyke nabootsing van de spraak of het gesprokene. Hieruit volgt, dat de uitspraak de eerste en natuurylike grondregel der spelling is. Men kan echter niet de uitspraak in het algemeen, maar alleen eene kuisere en beschaafde uitspraak daarvoor erkennen. Dan, om de uitspraak kuiser te doen blyven, is het noodig, dat de afleiding zoowel naar, als de spelling regelen. Men moet dezelve, by eene gekuiserde en beschaafde uitspraak, tevens de afleiding voor zigtvoer der spelling aannemen.

§. 194. Gelyk tot het denkbeeld eener kuisere uitspraak behoort, dat daarby alle klanken, die het maken van een woord uitmaken, zoo veel mogelijk, onderscheiden en met het hun eigene geluid gehoord worden, zoo moet eene goede spelling insgelyk al die klanken, met de hun eigene tekenen, naauwkeurig voor het gerigt afbeelden.

Hier toe is vooral het acht geven op de afleiding noodzakelyk, daar de uitspraak sommigen in naauwkeurigheid van aanwijzing te kort schiet. Zoo, by voorbeeld, maakt de uitspraak het niet op naauwkeurig kenbaar, dat in antwoorden, den onvolmaakt

verledenen tijd van antwoorden, eene dubbele d gevorderd wordt. Ook sijn er gevallen, waarin afleiding en uitspraak meer of min in strijd sijn, en de eerste boven de laatste moet gelden. Zoo ook, by voorbeeld, in draagt, klagt, magt de ch, van wege hare meerdere scherpte, aan de uitspraak beter vol doen dan de g; doch de afleiding der genoemde woorden van dragen, klagen, mogen wil, dat men dezelve met eene g schryft.

§. 195. Men moet echter niet al te keer aan de afleiding vasthouden, maar in tegendeel daar, waar zorg voor duidelykheid en vastheid der tale zulks veroorlooft, zich naar de algemeene uitspraak sehikken. Dus volge men de laatste in het schrijven van thans, doorgaans, volgens, willens en wetens, enk., in plaats van thands, doorgaands, enk., gelyk de afleiding ook vorderen. Desgelyk schryft men, ter voldoening aan de uitspraak, anderdeels, eenigkint, schoon men eensdeels, geenskint schryft, en late ook in oudtyds en eerstdaags de s, die de uitspraak verwerpt, achter de eerste lettergreep weg. Niet minder sijn men der uitspraak te wille in de verniffeling van n in l, van g in k, welke sijn doet hooren in middelbaar, middellandisch, middelweg, enk., mitgaders in akrankelyk, aanvanke-lyk, koninkelyk en oorspronkelyk.

§. 196. Ook het gebruik, of, met andere woorden, die wyse van spreken en schrijven, welke door het grootste en geopenotte gedeelte der natie eenparig wordt in acht genomen, heeft billykerwyse grooten



invloed op de spelling. Zoo zegt en schrijft men algemeen dertien, veertien, in plaats van drietien, viertien, gelijk de afleiding zou vorderen. Zoo verkiest het gebruik nooddruift, voor nooddruyft, vroft (koude) voor vroft, schoon druyft van derken, vroft van veicken afkomstig is. Men volge dan ook het gebruik in het schrijven van bevorderen, verschil, onverschillig, gebrekig, overtollig, inogelyks, weleer, lessenaar, enz., waarvoor sommigen, door eene te vergetrokkene zucht tot regelmatigheid en het volgen der afleiding, de geheel ongenome spelling van bevoor, deren, verscheel, ontverschelig, gebrekig, overtally, ceus, gelyks, wyleer, lessenaar, enz. hebben willen invoeren.

§. 197. Een vierde hoofdregel der spelling gebiedt ook op de welliuidendheid, of op de gemakteijkheid en aangenaomheid der uitspraak acht te geven. Dezelve heeft grooten invloed op ons taalgebruik, zoo ter weglating, als ter invoeging van eene letter, als blykt uit meest voor meerst, batt voor betst, elders voor elbers, minder voor minner, boender voor boener van boenen, tweederlei, driederlei, enz. voor tweërlei, drieërlei, en vele anderen. Intusschen mag men haar gezag niet willekeurig doen gelden, maar alleen voor zooverre de regelmaat en het achtbare taalgebruik zulks vorderen.

§. 198. Regelmaat en taalgebruik beide pleiten voor de invoeging van d in woorden, welke den uitgang er achter de t hebben, als duurder, hoorder, knauder, enz. — Daarentegen is die invoeging niet algemeen genettigd in woorden, welke denzelfden

uitgang er achter de l of n hebben, als feller, mel, ler, bediller, dinner, kleiner, schoner, enz. Men late derhalve in dese woorden de d weg, met uitzondering van die, waarin het gebruik hare inlasching stellig gebiedt, als boender, diender, minder, enz. Ook de t wordt dikwerf tot ondersteuning der uitspraak aangenomen, als in mynent, wege, uirtentwege, allenthalve, enz., gelijk mede in bekentenis, erkentenis, gebeurtenis, enz.

§. 199. Geene invoeging echter tot bevordering der welluidendheid strekt zich verder uit dan die der kachte e. Men ontdekt dezelve in de woorden kuwelyk, willekeurig, enz., gelijk ook in alle of byna alle (\*), die op aar, ling, of nis uitgaan, als ambtenaar, hoerenaar, hoveling, vondeling, vreemdeling, geheugenis, gerangenis, enz. Dezelfde invoeging vertoont zich in de byvoegelyke naamwoorden, op lyk en loos uitgaande; waarom trent wy echter, om de uithonderingen, welke hier plaats hebben, enige nadere bepalingen moeten opperen.

§. 200. De inlasching dan der kachte e wordt gevorderd:

1. in woorden, die met de l, of p op de l stuiten, als hebbelyk, hopeloos, enz.
2. in die, welke de d, of t voor de l hebben, als viendelyk, hartelyk, zadeloos, enz.

(\*) Van de woorden op ling namelijk nemen die, welke dien uitgang achter de t hebben, de kachte e niet aan, als heuveling, leerling, enz.



3. in die, waarin de f op de l stuit, als lijfelyk, straffeloos, enz., met uithoordering van vergeelyk.
4. in die, welke met de g op de l stuiten, als be, driegelyk, genoegelyk, korgeloos, enz.
5. in die, waarin lyk op de tweeklanken aa, oe, of ui volgt, als praagelyk, verpoeyelyk, lijelyk, enz.
6. in die, welke de k voor de l hebben, als gemak, kelyk, schrikkelyk, sprakeloos, enz.
7. in die, waarin de l door de m wordt voorgaan, als namelyk, toorneloos, enz.
8. in die, waarin de n, als stuitende eene letter, greep met eene korte vokaal, de l vooropgaat, als minnelyk, kinneloos, enz.
9. in die, welke den uitgang lyk achter de l hebben, als gewisselyk, styfelyk, enz. Hieraan echter sijn geneeslyk en verkiesslyk uitzonderd.
10. in die, waarin sch de l vooropgaat, als men, schelyk,  vleeschelyk, enz.
11. in die, welke met de n op de l stuiten, als grinnelyk, troinwelyk, troinweloos, enz.

§. 201. Daarentegen wordt de kache e niet ingeroep:

1. in woorden, die eene l voor den uitgang lyk of loos hebben, als pellik, kielloos, enz.
2. in die, waarin de n, als slotletter van eene lange en slepende lettergreep, op de l stuit, als aankienlyk, pynlyk, gewoonlyk, enz.
3. in die, welke met eene v op de l stuiten, als getaarlyk, voorloos, enz.

2. over de onderscheiding van gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden.

§. 202. Bij de voorgedragene algemeene regelen der spelling hebben sommigen nog een rijpen wil, ten roegen, hierin bestaande, dat men gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden, zoo veel mogelijk, door de spelling moet onderscheiden. Doch deze regel, welks opvolging slechts eene geringe, en grootstendeels ingebeelde aanwinst van duidelijkheid zou geven, kan in de meeste gevallen geheel niet, en in de overige niet, dan door het volgen van geheel willekeurige bepalingen, worden in acht genomen. Hoe toch zal men de woorden arm (behoef, tig) en arm (deel van het menschelyk ligchaam); bleek (van kleur) en bleek (linnenbleek); boot (rouwelyk toovsel) en boot (schuitje); enkel (van een) en enkel (van den voet); loof (bladeren) en loof (moede), en honderd andere, met mogelijkheid door de spelling onderscheiden? En wat betreft de door sommigen voorgestelde onderscheidingen van jagt (het bedrijf van jagen) en jacht (een kaartig); van agt (telwoord) en acht (in acht geven, enz.); van dagen (meervoud van dag) en daagen (werkwoord); van het leven en leeren (werkwoord) en meer dergelyke, deze sijn inderdaad louter willekeurig, als noch in de uitspraak, noch in de afleiding gegrond, en voor een gedeelte zelfs overbodig met de beginselen eener goede spelling. Men late dit, om al het aangeroerde, deken re,



gel over het geheel, als ydel en onbettaanbaar met  
eene gekonde taalkunde, varen, en schryfte, in de aan,  
geroerde voorbeelden, het tweederlei jagt met eene  
g, als beide afkomstig van iagen; acht (telwoord)  
en acht (in acht geroen) beide met ch, ter voldoening  
aan de uitspraak, daar de afleiding in geen der  
beide woorden eene g vereischt; dagen (van dag)  
en dagen (werkwoord), het leren en leven (werk  
woord), enz. met eene enkele a en e, in overeen,  
komst met de regelen, die wy baten omtrent de  
vokaalverdubbeling hebben voorgedragen.

§ 203. In eenige gevallen intusschen heeft  
het gebruik eene grootstendeels willekeurige onder,  
scheiding der spelling reeds zoo zeer gewettigd, dat  
het dwaasheid zijn kon, zich daartegen te verzetten.  
Hiertoe behooren licht (in tegenstelling van maar),  
en licht (van de zon, enz.); hart (deel van het  
menschelyk ligchaam) en hert (een bekend dier);  
nog (verbindend voegwoord) en noch (ontkennend  
voegwoord); dog (een hond) en doch (maar). De  
laatste onderscheiding is tevens zoo in de uit,  
spraak, als in de regelmaat der tale gegrond, welke  
in het eerstgenoemde dog eene g vordert, om het  
meervoudige doggen.

D. Over de spelling van woorden, welke  
uit andere talen ontleed zijn.

§ 204. Er is in onze taal, gelyk in alle ta,  
len, een aantal woorden voorhanden, welke niet  
oorspronkelyk tot dezelfde behooren, maar, door

verschillende aanleidingen, uit andere talen daar,  
in zijn overgenomen. Voor koperre deze woer,  
den, door langdurigheid en algemeenheid van ge,  
bruik zoo in het schryven als spreken, der tolc  
zijn ingelyfd, en in dezelfde het burgerrecht verkre,  
gen hebben, zijn hy meestal, om goede redenen, in  
hunner spelling aan Nederduitsche woorden gelyk,  
vormig gemaakt. Van dien aard, by voorbeeld, zijn  
de woorden kerker, kasteel, paleis, lantaarn, bisschop,  
leek, kamer, tafel, tempel, wijn, klooster, troon, engel,  
kanaal, diaken, predikant en honderd andere.

§ 205. Eenige woorden nochtan zijn er, mede  
tot de genoemde klasse van in de taal ingelyfde  
woorden behoorende, waaromtrent eenig verschil van  
schryfwijze plaats heeft. Ik bedoel de woorden ka,  
naal, koor, piunt, kleur, karakter, klasse, singel,  
seraf, profeet, troon, scepter, kanselier, kantoor,  
triomp, waarvoor men wel eens kanaal, chool,  
piunct, koleur, charakter of character, classe, cin,  
gel, seraph, propheet, throon, scepter of septer, can,  
celier, comptoir, triumph vindt geschreven. Van  
de eerste schryfwijze verdient verre weg de voorkeur,  
daar de genoemde woorden, desert lang, ook in de  
schryftaal algemeen zijn aangenomen, en verre  
de meeste voor geene verwisseling met een oorspron,  
kelijk Nederduitsch woord vatbaar zijn. Ook het  
schryven van feniks voor phenix heeft geene dwa,  
sigheid. Tusschen filosoof of philosoof behoort  
nauwelyks eene keuze gedaan te worden, daar  
wy hiervoor een eigen Nederduitsch woord, dat



van Wijlgeer namelijk, beditten.

§. 206. Er zijn echter eenige woorden van vreemde herkomst, welke het algemeene gebruik niet, of althans niet volkomen, als Nederduitfche wil gefchreven hebben, niettegenftaande zij in onze taal het burgerrecht verkregen hebben. Hier toe behooren cedel, ceder, cel, cement, cijfer, cijns, cipier, cirkel, citer, oceaan, cilinder, cimbaal, cip, zel, in welke alle het uitheemfche letterteeken C zijne plaats behoudt. In de drie laafte nogtans meenen wij, dat de Nederduitfche i met recht de plaats der Latynfche y vervangt, daar het gebruik meer voor, dan tegen die verwifeling pleit. Het, welke is toepasfelijk op nijm voor nijmf, van het Latynfche nympha. Om gelijke reden ook wordt in citer achter de t de h weggelaten, welke zich in het Latynfche cithara vertoont. Wat eindelyk de woorden chaos, christus en christenen betreft, waarvoor men wel eens kaos, kristus en kriste, nen gefchreven vindt, men doet best, met daarin de ch te behouden.

§. 207. Als eene middelklatfe uitmakende tuffchen woorden, uit andere talen in de onke in, gelijp, en eigenlyk gerekte vreemde woorden, kan men welke woorden aanmerken, die, of fchoon wel beaanaarfijk voor echt Nederduitfche te verwifelen, echter in den fchryftoijl minder voorkomen, en kunne uitheemfche afkomt terftond aan den dag leggen. Van dien aard zijn apotheker, genie, commissaris, procureur, officier, requief, quie,

tantie, advocaat, juftaal en meer dergelyke, in welke de oorfpronkelyke en van ons taaleigen afwijkende spelling behouden wordt. Wil men echter, met Wagenaar en anderen, in advocaat en juftaal de Nederduitfche k de plaats der c doen vervangen, er is tegen die verwifeling weinig of geene twarigheid, fchoon dezelve niet als noodzakelyk is aan te merken.

§. 208. Er blyft ons nog overig, iets omtrent de eigenlyk gerekte vreemde woorden in het midden te brengen. Deze zijn, of hiefgenaamde bastaard, woorden, of den Nederlanderen vreemde eigennamen. De eerste behoorden eigenlyk eene taal, zoo rijk in nadrukkelyke woorden, als de onke, nimmer te ontfieren. Meent men echter zich daarvan, in een en, kel getal, te moeten bedienen, zoo late men dezelve, met verandering alleen van den uitgang, hinnen oorfpronkelyken vorm, zoo veel mogelijk, behouden, en fchryve, by voorbeeld, juftitie, executie, ekempel, enz.

§. 209. Meer valt omtrent de vreemde eigennamen aan te merken. Ook in deze late men, onder eenige bepalingen, de oorfpronkelyke spelling onveranderd, en fchryve dijs Cato, Cicero, Cyprus, Cyrius, Alexander, Herodes, Rhodus, Timotheus, Horatius, enz.

Tot de bedvelde bepalingen behoort vooreerst het verwifelen van welke hamenvoegingen van klanken, die aan onke taal geheel vreemd zijn, met eene Nederduitfche klankteekening, welke daaraan het naaft bykomt. Zoo gebruike men voor de uitheemfche twee klanken ae en oe, in aegypte, Caesar, Judaea, croe, luis, phoebus, enz. de enkele e, en fchryve dijs aegypte,



Cesar, judea, mesius, phobius, enz. onze taal  
toch kent geen gemengden klank van ae, en onze  
twee klank oe wordt geheel anders uitgesproken dan  
de uitheemsche. De ph, met onze f gelijkstaande,  
worden daarentegen behouden in de woorden phobius,  
phaeton, philippus, phrygië en meer dergelyke, om  
dat dit klankteeken, schoon mede niet tot onze taal  
behoorende, echter door het gebruik in zyne waarde ge-  
noeg bekend is. Doch in josep, filip gebruikte men  
de f, omdat deze namen als inlandische kunnen be-  
houden worden. — Dergelyk behoude men de c,  
die by de Latynen voor k geldt, in de onder ons wel  
gemeentame, doch met een uitheemschen uitgang ge-  
schrevene namen catharina, cornelia en jacobus,  
alsmede in de oorspronkelyk Grieksche benamingen  
codrus, corinthe, colage, enz. Daarentegen vor-  
deron de eerstgenoemde de k, wanneer men daar-  
voor, met weglating van kunnen Latynschen uit-  
gang, jacob, kathryn, enz. schryft.

§. 210. Eene tweede bepaling van den voorgestel-  
den hoofdregel gebiedt de weglating van zulke byweg-  
selen, welke aan onze taal geheel vreemd sijn, als  
van de h in de Hebreuwsche woorden jehovah, selah,  
waarvoor men jehora, sela schryft. — Eene derde  
bepaling eindelyk gedooft de verwisseling van onder-  
ling verwantschape letters, om daardoor de spelling  
naauwkeuriger aan de uitspraak te doen beantwoor-  
den. Dus vermisjele men de l der Latynen, welke  
by hen, zo voor den zachten, als scherpen klank, ge-  
bruikt wordt, met onze zachte z in woorden, welke

den zachteren klank doen hooren, als in athie, je,  
riehalem, jehus, moxes en dergelyke. Men brek-  
ke echter die verwisseling niet tot Romeinsche ei-  
genamen uit, maar behoude daarin de s, als  
Cesar, Cesarea, enz.

§. 211. Ten laatste sijn omtrent de uitgangen  
van vreemde eigennamen nog met een woord aang-  
gemerkt, dat deklre, met uitsondering van eenige  
genoeg bekende namen van landen en steden,  
doorgaans onveranderd blyven. Men dichter  
kan wel de vryheid niet betwist worden, om, naar  
vereisch der maat, homer, pindear, admet, mi-  
ners, heleen, en dergelyken, voor homerus, pin-  
darius, admetus, minerva, helena, enz. te schryven,  
doch in ongebondene rede wordt die verwerping  
niet geduld, en heeft geene plaats dan in langere  
woorden, als quintiliaan, vespasiaan en weinige  
andere.



Algemeene overzigt der schelven

S. 25.

3 *eenig* 此三其子之アル以テ最詳ナルトモ機  
若シ其子之アルハ、則 副辭ト雖定メ之

4 *op zich zelf bestaan* 自然天地间之  
ナル者ニ聲ガク最良トス

5 *levend* 人及ニ禽獸草木ニ至ル者ヲ云

6 *levend* 日月火水木金土曜星林蘆ノ云

7 *als* 為テ或シテ種屬トシ又トシテ、  
如ク副辭トナルト、然レハ、則チ、  
ト副辭中ニ通相ス之

8  *eigenbchap of bekeertheid* 此コトハ、  
然レハ、  
此ヲ謂フ、  
此コトハ、

9 *zonder schelven* 此コトハ、  
此コトハ、  
此コトハ、

10 *af wat het zijn moogt* 此コトハ、  
此コトハ、  
此コトハ、

11 *te die zin* 其コトハ、

S. 25.

17 *betrekking der doordiening op alkanie*  
此コトハ、  
此コトハ、

18 *ten zin* 此コトハ、

25 *aanbeveling of goedkeuring* 此コトハ、  
此コトハ、  
此コトハ、  
此コトハ、  
此コトハ、  
此コトハ、

S. 26.

14 *over alle de socht taalenden* 此コトハ、  
此コトハ、













Handwritten text in a table format, likely a dictionary or list of words. The text is written in a cursive script, possibly Dutch or a related language, and is organized into columns and rows. The first line contains the number '226'.

halpe  
 toe  
 wege  
 wakivve  
 bleken  
 sleep  
 ydelheit  
 五  
 四  
 類

GRAMMATICA.  
 OF  
 NEDERDUITSCH  
 SPRAAKKUNST.

天保十三年壬寅九  
 稟准刊行

和蘭  
 字典

作州箕作氏藏板



